

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

TEISĖS MOKYKLA

Baudžiamosios teisės ir proceso institutas

VIRGINIJA NEMURAITĖ

BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA

**CIVILINIS IEŠKINYS BAUDŽIAMOJOJE BYLOJE:
PROCEDŪRINIAI ASPEKTAI**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: Prof. dr. Rima Ažubalytė

Kaunas, 2026

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS	4
1. CIVILINIO IEŠKINIO BAUDŽIAMOJOJE BYLOJE TEISINIO INSTITUTO SAMPRATA .	13
1.1. Teisė į žalos atlyginimą kaip teisės į teisminę gynybą dalis	13
1.2. Turtinė ir neturtinė žala, padaryta nusikalstama veika kaip civilinio ieškinio pagrindas.....	16
1.3. Civilinio ieškovo ir atsakovo teisinis statusas baudžiamajame procese.....	24
2. CIVILINIO IEŠKINIO PAREIŠKIMO, ĮRODINĖJIMO, NAGRINĖJIMO ir IŠSPRENDIMO BAUDŽIAMOJOJE BYLOJE PROCEDŪRINIAI ASPEKTAI	31
2.1. Civilinio ieškinio pareiškimas, įrodinėjimas ir nagrinėjimas baudžiamajoje byloje.....	31
2.2. Probleminiai civilinio atsakovo tinkamo nustatymo atvejai	40
2.3. Civilinio ieškinio sprendimo rūšys: patenkinimas, atmetimas, palikimas nenagrinėtu.....	49
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	62
SANTRAUKA.....	71
SUMMARY	72

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

ES – Europos Sąjunga

EŽTK – Europos žmogaus teisių konvencija

EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas

KT – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

IVADAS

Temos problematika ir aktualumas. Vertinant nusikalstamų veikų padarinius, svarbią vietą užima žalos atlyginimo klausimas, kuris baudžiamajame procese realizuojamas per civilinio ieškinio institutą. Žala asmens turtui, sveikatai, gyvybei ar orumui gali kilti dėl tyčinių ar neatsargių veiksmų, kurie kvalifikuojami kaip nusikalstamos veikos. Tokia žala apima turtinius nuostolius, pasireiškiančius turto netekimu ar jo sužalojimu, neturtinę (moralinę) žalą, pasireiškiančią dvasiniais išgyvenimais, kuriuos patiria nukentėję asmenys. Nukentėję fiziniai asmenys, kurie baudžiamajame procese gali įgyti nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo statusą, neretai patiria ir fizinę žalą – ji gali būti vertinama kaip turtinė (patirtos išlaidos dėl gydymo, reabilitacijos, vaistų įsigijimo, slaugos ar prarastų darbo pajamų) ir neturtinė (išgyvenimai, susiję su sveikatos sutrikdymais, fiziniu skausmu, emociniu sukrėtimu ar dvasiniais išgyvenimais) žala. Nusikalstamų veikų padariniai neapsiriboja vien baudžiamosios atsakomybės taikymu – kartu atsiranda poreikis spręsti ir žalos atlyginimo klausimus. Žalos atlyginimas yra esminė teisingumo įgyvendinimo dalis, siekiant kuo labiau atkurti iki nusikalstamos veikos buvusią teisinę ir socialinę pusiausvyrą.

Teisės sistema, siekdama apsaugoti fizinių ir juridinių asmenų teises ir teisėtus interesus, numato įvairias žalos atlyginimo formas ir mechanizmus. Žalos atlyginimo institutas apima materialių (turtinių), o taip pat ir nematerialių (neturtinių) praradimų kompensavimą. Turtinės žalos atlyginimu siekiama atkurti asmens turtinę padėtį (*restitutio in integrum*), o neturtinės žalos atlyginimu – kompensuoti asmens patirtus dvasinius ir moralinius praradimus. Tokiu būdu įgyvendinamas konstitucinis teisingumo principas ir užtikrinama efektyvi asmens teisių gynyba bei teisėtų interesų gynyba, grindžiama žalos atlyginimo visapusiškumo principu.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau ir Konstitucija) 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padaryta žala yra atlyginama remiantis įstatymų nustatyta tvarka.¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (toliau ir KT) nurodo, kad „Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Taigi būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas.“² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau ir BPK) 44 straipsnio 10 dalyje nurodoma, kad „Kiekvienas nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo turi teisę reikalauti, kad būtų nustatytas ir teisingai nubaustas nusikalstamą veiką padaręs asmuo, gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą, o įstatymų numatytais atvejais – ir kompensaciją iš Nukentėjusių

¹„Lietuvos Respublikos Konstitucija“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>.

² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 23/04“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta217/content>.

nuo nusikaltimų asmenų fondo [...]”. Asmuo, patyręs žalą dėl nusikalstamos veikos taip pat gali reikalauti turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau ir CK)³ nuostatas. CK 6.245 straipsnyje pateikiama civilinės atsakomybės samprata, o 6.246–6.249 straipsniuose įtvirtintos būtinos sąlygos atsakomybei kilti: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys ir kaltė. Neturtinės žalos atlyginimas, kaip numatyta CK 6.250 straipsnio 2 dalyje, galimas visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar gyvybei, bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Europos žmogaus teisių konvencija (toliau – EŽTK) tiesiogiai nereglamentuoja civilinio ieškinio baudžiamajoje byloje kaip savarankiško instituto, tačiau jos 6 ir 13 straipsniuose įtvirtintos garantijos suponuoją valstybių pareigą užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą asmeniui, kurio civilinio pobūdžio teisės ar pareigos yra sprendžiamos.⁴ Atsižvelgiant į EŽTK 6 straipsnio 1 dalį, kiekvienas asmuo, kurio civilinio pobūdžio teisės ir pareigos yra nagrinėjamos, turi teisę į teisingą ir viešą bylos nagrinėjimą per pagrįstą laiką nepriklausomame ir nešališkame teisme. Šis principas taikytinas ir tais atvejais, kai asmuo reikalauja žalos atlyginimo baudžiamajame procese, nes sprendžiamas jo civilinio pobūdžio reikalavimas. EŽTT praktikoje, *inter alia* byloje Perez v. France,⁵ pripažinta, kad kai baudžiamajame procese sprendžiamas civilinis reikalavimas, taikytinos EŽTK 6 straipsnio garantijos. Tai leidžia daryti išvadą, kad civilinis ieškovas, reikalaujantis žalos atlyginimo, turi Konvencijos užtikrinamas procesines garantijas nepriklausomai nuo to, ar jo civilinio pobūdžio teisės ginamos civilinio proceso, ar baudžiamojo proceso tvarka. Be to, pagal EŽTK 13 straipsnį kiekvienas asmuo turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą, todėl valstybė, sudarydama galimybę žalos atlyginimo reikalavimą pareikšti baudžiamajoje byloje, privalo užtikrinti, kad ši priemonė būtų reali ir efektyvi, o ne vien formali. Taigi EŽTK normos ir EŽTT jurisprudencija suponuoją, kad asmens, kurio civilinio pobūdžio teisės pažeistos, reikalavimas dėl žalos atlyginimo turi būti nagrinėjamas užtikrinant visas esmines teisingo proceso garantijas, nepriklausomai nuo pasirinktos procesinės formos.

Kaip Europos Sąjungos narė, Lietuva taip pat privalo laikytis bendrų Europos Sąjungos teisės standartų, susijusių su nukentėjusiųjų teisių apsauga ir užtikrinti jų tinkamą įgyvendinimą nacionalinėje teisėje. Šios srities teisinį pagrindą sudaro keli svarbūs Europos Sąjungos teisės aktai. 2001 m. kovo 15 d. priimtas Europos Tarybos sprendimas dėl nusikaltimo aukų padėties baudžiamajame procese⁶, kuris įtvirtino nukentėjusiųjų teisę aktyviai dalyvauti baudžiamajame

³ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *e-Seimas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>.

⁴ „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Europos Žmogaus Teisių Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_lit.

⁵ Perez v. France [GC], application no. 47287/99, ECLI:CE:ECHR:2004:0212JUD004728799, 2004 m. vasario 12 d.

⁶ 2001 m. kovo 15 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose“, *Official Journal of the European Communities* L 82 (2001), žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=OJ:L:2001:082:TOC>

procesu ir siekti kompensacijos už padarytą žalą. Vėliau ši reguliavimą pakeitė 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos priimta direktyva 2012/29/ES⁷, kuria buvo suvienodinti minimalūs nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir apsaugos standartai bei įtvirtinta teisė gauti informaciją apie galimybę pareikšti civilinį ieškinį ir gauti kompensaciją. Šias nuostatas papildė 2004 m. balandžio 29 d. Europos Sąjungos Tarybos direktyva⁸, kuria nustatyta valstybių narių pareiga užtikrinti kompensacijų teikimą nusikaltimų aukoms, kai žala nėra atlyginta baudžiamajame procese.

Siekdama įgyvendinti šiuos įsipareigojimus ir 2004 metais pasirašytos Europos Tarybos konvencijos dėl žalos atlyginimo smurtinių nusikaltimų aukoms⁹ nuostatas, Lietuva 2005 metais priėmė Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymą¹⁰. Šiuo įstatymu buvo sukurtas teisinis pagrindas, pagal kurį valstybė prisiima pareigą kompensuoti turtinę ir neturtinę žalą nukentėjusiajam, kai ji nėra atlyginta nusikaltimą padariusio asmens, tenka atsakomybė kompensuoti turtinę ir neturtinę žalą. Kompensacijos mokamos nukentėjusiajam, kuriam teismas yra priteisęs smurtiniu nusikaltimu padarytą turtinę ir (ar) neturtinę žalą; jų sąlygos, dydžiai ir mokėjimo tvarka nustatyti teisės aktuose.¹¹ Tačiau toliau šiame darbe kompensavimo mechanizmo turinys nebus nagrinėjamas, nes tai nėra šio darbo tyrimo objektas.

Lietuva, įgyvendindama minėtas ES direktyvas, taip pat papildė nacionalinį teisinį reguliavimą, įtvirtindama procesines aukų teisių garantijas.

Taigi, šis darbas skiriamas būtent civiliniam ieškiniui baudžiamajame procese, kuris leidžia nukentėjusiesiems ir civiliams ieškovams siekti žalos atlyginimo iš kaltininko tiesiogiai baudžiamajame byloje. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso¹² (toliau ir BPK) X skyriuje reglamentuojama būtent nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo tvarka. Jame įtvirtinamos pagrindinės civilinio ieškinio pareiškimo, įrodinėjimo ir išsprendimo taisyklės.

⁷ „2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR“, *EUR-Lex*, žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d., <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj>.

⁸ „2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms“, *EUR-Lex*, žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex:32004L0080>.

⁹ „Europos Tarybos 1983 m. lapkričio 24 d. konvencija dėl žalos atlyginimo smurtinių nusikaltimų aukoms“ (ETS Nr. 116), žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=116>

¹⁰ „Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas“, *e-Seimas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.259415/asr>.

¹¹ Žr. Europos Tarybos Europos konvenciją dėl smurtinių nusikaltimų aukų kompensavimo (ETS Nr. 116, 1983 m.; Lietuva ratifikavo 2004-01-14); Tarybos direktyvą 2004/80/EB dėl žalos atlyginimo nusikaltimų aukoms; ir Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymą (2005-06-30, Nr. X-296). Pagal nacionalinį reglamentavimą kompensacija mokama už Lietuvos teritorijoje padarytus smurtinius tyčinius nusikaltimus: (a) kai teismo sprendimu priteista žala neišieškama iš kaltininko, arba (b) gali būti mokama avansu; sprendimus priima Teisingumo ministerija, maksimalūs dydžiai ir mokėjimo tvarka nustatyti įstatyme ir įgyvendinamuosiuose aktuose.

¹² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *e-Seimas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>.

Civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje, leidžia apjungti baudžiamąją ir civilinę atsakomybę viename procese, užtikrinant turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą. Civilinio ieškinio nagrinėjimas baudžiamojoje byloje padeda pasiekti procesinį ekonomiškumą, išvengti pakartotinio bylinėjimosi ir prisideda prie efektyvaus teisingumo įgyvendinimo. Tokiu būdu užtikrinama, BPK 1 straipsnyje nustatyta baudžiamojo proceso paskirtis - „*ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas*“, t.y., apimtų ir priemonės, skirtas atlyginti nusikalstama veika sukeltą žalą nukentėjusiajam ir civiliniam ieškovui.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau ir LAT) nurodo, kad civilinis ieškinys baudžiamajame procese yra viena iš priemonių atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą, o efektyvus šios priemonės įgyvendinimas tiesiogiai priklauso nuo kokybiškai atlikto ikiteisminio tyrimo, kurio metu turi būti visapusiškai ir objektyviai ištirtos reikšmingos bylos aplinkybės. Teismas taip pat nurodė, jog galimybė nagrinėti civilinį ieškinį kartu su baudžiamąja byla kyla iš bendro juridinio pagrindo – nusikaltimo fakto, kuris suponuoja baudžiamosios ir civilinės atsakomybės taikymą. Civilinio ieškinio nagrinėjimas baudžiamojoje byloje suteikia civiliniam ieškovui platesnes galimybes apginti savo teises, kadangi pastarasis gali remtis baudžiamojoje byloje surinktais įrodymais bei nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis.¹³

BPK 113 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai nagrinėjant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje kyla klausimų, kurių BPK nereglamentuoja, taikomos Civilinio proceso kodekso (toliau ir CPK) normos, jei jos neprieštarauja baudžiamojo proceso nuostatoms.¹⁴ Ši nuostata leidžia užpildyti teisinio reguliavimo spragas, tačiau praktikoje sukelia tam tikrų problemų dėl skirtingų baudžiamojo ir civilinio proceso principų suderinamumo. Toks BPK reguliavimas lemia, kad daugeliu praktinių klausimų paliktos spragos, kurias pildo teismai, arba turi būti taikomos CPK normos, kurios dėl skirtingų proceso principų, gali ne visai derėti su baudžiamojo proceso principais¹⁵.

Dėl dualistinės civilinio ieškinio prigimties, kai vienu metu taikomos baudžiamojo ir civilinio proceso normos – teismų praktikoje kyla kelios esminės problemos. Pirma, civilinio ieškovo

¹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-50-1073/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ec6ad554-1a88-4bf0-8148-6f4c313834f9>.

¹⁴ Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka, Mindaugas Šimonis ir Jolanta Zajančauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė: metodinė priemonė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 369–385.

¹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-75-788/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 17 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d8b97fce-ca9e-495d-99c3-a33b643745f8>.

ir civilinio atsakovo teisinis statusas. Štai, nevienodai sprendžiamas klausimas dėl civilinio ieškovo, kuris tiesiogiai nepatyrė žalos dėl nusikaltimo, statuso. Civilinis ieškovas fizinis asmuo ir civilinis ieškovas juridinis asmuo faktiškai turi nevienodas teises. Žalos ir jos dydžio įrodinėjimo naštos paskirstymas¹⁶ ir jos realizavimo galimybės baudžiamajame procese taip pat kelia praktinių sunkumų. Nors civilinis ieškovas turėtų įrodyti žalą pagal civilinio proceso taisykles, teismų praktikoje ne visada nuosekliai laikomasi šio principo, ypač kai įrodinėjimo veiksmai atliekami baudžiamojo proceso tvarka.¹⁷ Antra, nevienodai aiškinamos ir civilinio ieškinio pareiškimo, nagrinėjimo ir išsprendimo taisyklės. Nesant labai aiškaus reguliavimo, pavyzdžiui, kyla neaiškumų paliekant civilinį ieškinį nenagrinėtą. Trečia, kai kuriose bylose teismai taiko civilinio proceso terminus, kitose vadovaujamasi baudžiamojo proceso nuostatomis, dėl ko kyla teisinio neapibrėžtumo problemų. Ketvirta, išlieka neaiškus procesinių palūkanų priteisimo klausimas,¹⁸ ypač dėl palūkanų skaičiavimo pradžios momento. Šį aspektą išsamiai analizavo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plenarinėje sesijoje¹⁹, tačiau procesinių palūkanų klausimas iki šiol nėra aiškiai reglamentuotas baudžiamojo proceso normose.

Šios problemos rodo, kad nors civilinio ieškinio teisinis reguliavimas baudžiamajame procese iš pirmo žvilgsnio atrodo aiškus, praktikoje išlieka esminių taikymo neatitikimų. LAT nutartyse akcentuojama, jog būtina užtikrinti vienodą civilinio ieškinio procesinių klausimų – ypač dėl palūkanų priteisimo, įrodinėjimo pareigos ir terminų taikymo – aiškinimą, siekiant užtikrinti teisinio reguliavimo nuoseklumą ir civilinio ieškinio instituto efektyvumą baudžiamojoje byloje.

Magistro baigiamojo darbo problema.

Ar civilinio ieškinio nagrinėjimas baudžiamajame procese, kai taikomos ir baudžiamojo, ir civilinio proceso normos, yra tinkamas būdas užtikrinti nukentėjusio asmens teisę į žalos atlyginimą? Ar aiškiai apibrėžtas civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo procesinis statusas baudžiamajame procese? Kaip paskirstoma įrodinėjimo našta ir taikomi įrodinėjimo standartai? Ar teismai pagrįstai palieka civilinius ieškinius nenagrinėtus? Kaip turėtų būti sprendžiamas procesinių palūkanų klausimas?

¹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 23 d. nutartis Nr. 2K-7-37-648/2023“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cfb5be5-8292-471e-b337-9a9158c1e1b7>.

¹⁷ Idib, p. 8.

¹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d8b97fce-ca9e-495d-99c3-a33b643745f8>.

¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 3K-7-144/2014“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=66b3795d-9e8d-422c-881d-7262b46587b9>.

Magistro **darbo tikslas** - išsamiai ištirti civilinio ieškinio pareiškimo, įrodinėjimo ir išsprendimo baudžiamajame procese reguliavimo ir teisės taikymo problemas, ir pasiūlyti galimus teisinio reguliavimo bei taikymo praktikos tobulinimo būdus.

Darbo tikslui pasiekti išsikelti **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti civilinio ieškinio, kaip žalos atlyginimo būdo, paskirtį baudžiamajame procese.
2. Ištirti civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo procesinį statusą bei jų teisių ir pareigų įgyvendinimą baudžiamajame procese;
3. Nustatyti, kaip paskirstoma įrodinėjimo našta ir taikomi įrodinėjimo standartai nagrinėjant civilinį ieškinį baudžiamajame procese;
4. Įvertinti procesinių palūkanų priteisimo praktiką;
5. Įvertinti civilinio ieškinio išsprendimo būdus baudžiamajame procese.

Ginamieji teiginiai.

1. Civilinio ieškinio instituto dualistinė prigimtis, kai viename procese taikomos baudžiamojo ir civilinio proceso normos, lemia teisinio reguliavimo spragas, ir ne visada užtikrina veiksmingą nukentėjusio asmens teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimą.
2. Civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo procesinis statusas baudžiamajame procese nėra aiškiai apibrėžtas, todėl skirtingas jų teisių ir pareigų aiškinimas teismuose gali lemti jų teisių pažeidimus.
3. Įrodinėjimo naštos paskirstymas civilinio ieškinio nagrinėjimo metu nėra nuoseklus, dažnai civilinis ieškovas priverstas įrodinėti žalą pagal civilinio proceso standartus, nors procesas vyksta pagal baudžiamojo proceso taisykles.
4. Skirtingas procesinių palūkanų reguliavimas ir jo taikymo praktika civilinio proceso ir baudžiamojo proceso teisėje gali kelti teisinį neapibrėžtumą.
5. Civilinio ieškinio palikimo nenagrinėtu reglamentavimas baudžiamajame procese yra nepakankamai aiškus, todėl esminiai jo taikymo kriterijai formuojami teismų praktikoje.

Temos ištyrimo lygis. Lietuvos teisinėje doktrinoje civilinio ieškinio taikymo baudžiamajame procese problematika nagrinėta nevienodai intensyviai ir dažniausiai fragmentiškai. Civilinio proceso teisėje ieškinio institutas apskritai yra išanalizuotas gana plačiai²⁰ - kaip pagrindinė subjektinių teisių gynimo priemonė ir materialiosios, ir proceso teisės sąveikos forma. Tačiau

²⁰ Pvz.: Valentinas Mikelėnas, Egidijus Laužikas ir Vytautas Nekrošius, *Civilinio proceso teisė. Vadovėlis. I tomas*. (Vilnius: Justitia, 2003); Valentinas Mikelėnas, Vytautas Nekrošius, Egidija Tamošiūnienė, Vigita Vėbraitė, Artūras Driukas, Rimantas Simaitis, Egidijus Laužikas, Aurimas Brazdeikis ir Sigitas Barakauskas, *Civilinio proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2020).

specifinis civilinio ieškinio baudžiamajoje byloje turinys, jo paskirtis ir procedūriniai ypatumai dažniausiai aptariami tik tiek, kiek to reikia bendrajai baudžiamojo proceso daliai. Neturtinės žalos atlyginimo institutas išsamiai analizuojamas S. Cirtautienės²¹ ir R. Volodko²² darbuose. S. Cirtautienė nagrinėja neturtinės žalos atlyginimo teisinio reguliavimo, taikymo ypatumus, žalos atlgynimo taikymo ribas, pabrėžia teisingo žalos nustatymo bei kompensavimo svarbą nukentėjusiajam. R. Volodko analizuoja praktinius šio instituto taikymo aspektus, ypatingą dėmesį skirdama teismų vaidmeniui nustatant žalos dydį.

Tačiau ieškinys baudžiamajame procese iš esmės aptariamas baudžiamojo proceso vadovėliuose²³, taip pat civilinis ieškinys analizuojamas BPK komentaruose²⁴.

Lietuvos teisės mokslininkai taip pat analizavo žalos atlyginimo, nukentėjusiojo ir civilinio ieškinio institutą įvairiais siauresniais aspektais disertacijose ir straipsniuose: baudžiamojo proceso teisės kontekste E. Matuizienė²⁵ tyrė nukentėjusiojo interesų klasifikaciją į procesinius ir materialinius, pabrėždama moralinio pasitenkinimo bei restitucijos svarbą ir analizuodama nukentėjusiojo dalyvavimo baudžiamajame procese aspektus, A. Rudzinskas²⁶ disertacijoje „Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai“ analizavo žalos atlyginimo mechanizmus baudžiamajame procese, aptarė materialinius ir procesinius aspektus, bei siūlė tobulinti teisinį reguliavimą siekiant efektyvesnio žalos atlyginimo. S. Juzukonis tyrė civilinio ieškinio baudžiamajame procese materialinį ir procesinį pobūdį, analizuodamas nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykį.²⁷

Tačiau trūksta naujų, kompleksinių tyrimų, skirtų šio instituto procedūriniais civilinio ieškinio aspektams baudžiamajame procese.

²¹ Solveiga Cirtautienė, „Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas“, *Jurisprudencija* 71, nr. 63 (2005): 5–15.

²² Renata Volodko, *Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje* (Vilnius: Registrų centras, 2010).

²³ Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka, Mindaugas Šimonis ir Jolanta Zajančkauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė: metodinė priemonė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 369–385; Gintaras Goda, Mindaugas Kazlauskas ir Pranas Kuonis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2011); Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011). Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga* (Vilnius: Registrų centras, 2016).

²⁴ Gintaras Goda ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003), 294.

²⁵ Eglė Matuizienė, „Nukentėjusiojo interesai baudžiamajame procese“, *Socialinių mokslų studijos* 4, nr. 3 (2012): 1177–1198.; Eglė Matuizienė, „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014), http://vddb.laba.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2014~D_20141107_105422-88896.

²⁶ Antanas Rudzinskas, „Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinio ir baudžiamojo proceso teisėje“, *Jurisprudencija* 21, nr. 13 (2001).

²⁷ Saulius Juzukonis, „Civilinis ieškinys baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis“, *Jurisprudencija* 24, nr. 16 (2002). Saulius Juzukonis, „Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2002), 12.

Teismų praktikos lygmeniu civilinio ieškinio baudžiamosiose bylose taikymo problematika buvo apibendrinta 2008 m. liepos 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgoje „Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose“²⁸ (Teismų praktika, Nr. 29), kuri laikytina metodologiškai reikšmingu, tačiau šiandien jau pakankamai senu šaltiniu. Vėlesnė gausi LAT praktika,²⁹ išplėtojo civilinio ieškinio baudžiamosiose bylose nagrinėjimo taisykles, neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus; BPK bei CPK normų santykį, tačiau šios praktikos sisteminė, būtent procedūriniais civilinio ieškinio aspektams skirta mokslinė analizė iki šiol išlieka nepakankama. Dėl to šiame magistro darbe siekiama užpildyti identifikuotą tyrimų spragą, kompleksiskai išnagrinėjant civilinio ieškinio baudžiamajame procese procedūrinius aspektus, remiantis teisės aktų, teismų praktikos ir doktrinos analize.

Magistro darbo metodai. Šiame magistro darbe buvo taikoma sisteminė analizė, siekiant išsamiai išnagrinėti civilinio ieškinio sampratą, jo reikšmę baudžiamajame procese, teisinį reglamentavimą bei taikymo praktiką. Šis metodas leido identifikuoti pagrindinius procedūrinius aspektus, atskleisti esamas teises bei praktines problemas ir pateikti siūlymus dėl teisinio reguliavimo tobulinimo.

Empirinio metodo taikymas – teismų praktikos analizė – sudarė galimybę įvertinti, kaip civilinio ieškinio institutas taikomas baudžiamosiose bylose: buvo analizuojami civilinio ieškinio pareiškimo, įrodinėjimo ir nagrinėjimo procesai, atskleidžiant praktinius iššūkius, su kuriais susiduria tiek teismai, tiek civiliniai ieškovai ir atsakovai. Rašant darbą buvo panaudota 20 mokslinių šaltinių, 13 KT sprendimų, 42 LAT nutartys.

²⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 3 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga“, *Lietuvos Aukščiausiasis Teismas*, žiūrėta 2025 m. lapkričio 6 d., <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/naudziamuju-byly-apzvalgos/68>.

²⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-75-788/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 17 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d8b97fce-ca9e-495d-99c3-a33b643745f8>.

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-57-489/2020“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d8b97fce-ca9e-495d-99c3-a33b643745f8>.

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 3K-7-144/2014“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=66b3795d-9e8d-422c-881d-7262b46587b9>.

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 23 d. nutartis Nr. 2K-7-37-648/2023“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cfb5be5-8292-471e-b337-9a9158c1e1b7>.

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-50-1073/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ee6ad554-1a88-4bf0-8148-6f4c313834f9>.

Magistro darbo struktūrą sudaro įvadas, santrumpų sąrašas, du dėstomosios dalies skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių kalba ir santrauka anglų kalba. Pirmajame darbo skyriuje analizuojama teisė į žalos atlyginimą kaip teisės į teisminę gynybą sudėtinė dalis, nagrinėjama nusikalstama veika sukelta turtinė ir neturtinė žala kaip civilinio ieškinio baudžiamajame procese pagrindas, aptariamas civilinio ieškinio dalyvių – ieškovo ir atsakovo – teisinis statusas bei sistemiškai analizuojamas civilinio ieškinio baudžiamajame procese teisinis reguliavimas. Antrajame skyriuje tiriama civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje pareiškimo tvarka (ieškinio samprata ir teisinė prigimtis, pareiškimo formos, terminai, ieškinio tikslinimo, papildymo ir atsisakymo institutai, ieškinio senaties klausimai), analizuojami civilinio ieškinio įrodinėjimo ir nagrinėjimo ypatumai baudžiamajame procese (įrodinėjimo našta, teismo vaidmuo,), nagrinėjamos civilinio ieškinio sprendimo rūšys – ieškinio patenkinimas, atmetimas ir palikimas nenagrinėtu – bei procesinių palūkanų taikymo baudžiamojoje byloje teisinis reguliavimas ir teismų praktikos ypatumai. Darbo pabaigoje pateikiamos apibendrinančios išvados ir naudotos literatūros sąrašas, taip pat santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

1. CIVILINIO IEŠKINIO BAUDŽIAMOJOJE BYLOJE TEISINIO INSTITUTO SAMPRATA

1.1. Teisė į žalos atlyginimą kaip teisės į teisminę gynybą dalis

Teisė į teisminę gynybą yra konstitucinė ir universali (būdinga tiek civiliniam, tiek administraciniam, tiek ir baudžiamajam procesui)³⁰. Kaip išaiškino KT: „*Teisė kreiptis į teismą yra absoliuti; asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą negali būti dirbtinai suvaržoma, taip pat negali būti nepagrįstai pasunkinamas jos įgyvendinimas <...> Priešingu atveju tektų konstatuoti šios konstitucinės teisės deklaratyvumą*“³¹. Konstitucijos 6 straipsnyje įtvirtinta, kad kiekvienas gali ginti savo teises, o 30 straipsnyje, kad dėl pažeistų teisių gali ne tik kreiptis į teismą, bet ir reikalauti materialinės ir moralinės žalos atlyginimo.³²

Remiantis KT išaiškinimu, būtent Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis yra ta, kurioje įtvirtintas konstitucinis teisminės gynybos principas.³³ Kituose nutarimuose KT yra pažymėjęs, kad teisminės gynybos teisė tai procesinio pobūdžio garantija, esminė sąlyga įgyvendinti teisingumui, užtikrinti asmens teises ir laisves, kuri papildo teisinės valstybės principo turinį.³⁴ Ši teisė yra įtvirtinta ir tarptautiniuose teisės aktuose, kaip antai Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 13 straipsnis, kuriame įtvirtinta, jog: „*Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją, nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą padarė asmenys, eidami savo oficialias pareigas.*“³⁵ Be to, turtinės ir neturtinės žalos atlyginimas yra sietina su teise į teisingą bylos nagrinėjimą, kuri įtvirtinta EŽTK 6 straipsnyje.³⁶ Kaip yra pažymėjęs EŽTT, šis principas (teisė

³⁰ Gitana Kavaliauskienė, „Teisės į teisminę gynybą samprata ir reikšmė civilinio proceso teisėje“, iš *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai*, 78–108, <https://files.core.ac.uk/download/382466077.pdf>.

³¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193>.

³² „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Lietuvos Respublikos Seimas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>.

³³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. KT30-N19/2015“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1527/content>.

³⁴ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 7 d. nutarimas Nr. 2/2012-12/2012-9/2013“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta94/content>. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. 30/98-13/99“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta343/content>.

„Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>.

³⁵ „Europos Žmogaus Teisių Konvencija“, Roma, 1950 m. lapkričio 4 d., https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_LIT.

³⁶ Ibid.

kreiptis į teismą) yra vienas tų, kuris apsprendžia ar valstybė yra pripažintina, kaip teisinė ar ne.³⁷ KT yra pažymėjęs, kad šis principas įgyvendinamas per asmens suvokimą, jog jo teisės ir laisvės buvo pažeistos, t.y. jam sudaryta teisė kreiptis į teismą,³⁸ o jo įgyvendinimas, be kita ko, turi būti ne tik formalus, bet ir realiai veiksmingas.³⁹ Taigi, jeigu asmuo mano, kad jo teisės buvo pažeistos, jis turi teisę ginti jas teisme, o tai lemia „<...> valstybės pareigą užtikrinti veiksmingą šios asmens teisės įgyvendinimo mechanizmą.“⁴⁰

Teisė į teisminę gynybą yra fundamentali teisės norma, kuri susiformavo dar romėnų teisėje, siekiant, kad teisingumą vykdytų teismai, o pažeistas teisės reikėtų įrodyti. Taigi, teisė į teisminę gynybą atsirado nustačius taisykles bei principus, kaip užtikrinti asmenų teises ir sureguliuoti ginčų sprendimą.⁴¹ Konstitucijos 109 straipsnis 1 d. numato, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai, taip įtvirtinant teisinės valstybės bei teisės į teisingumą principus.⁴² Ginčų sprendimo būdą apsprendžia įstatymų leidėjas, t.y. jis gali nustatyti, kaip subjektai gali ginti savo teises, tačiau – labai svarbu, nepaneigiant teismo galimybės vykdyti teisingumą, arba kitaip – jokių teisiniu reguliavimu asmeniui negali būti apribota teisė ginti savo teises ir laisves teismuose.⁴³ Be to, šią pareigą įstatymų leidėjui papildo ir kitas – teisinio aiškumo reikalavimas. Jis reiškia, kad įstatymų leidėjas turi nustatyti aiškią tvarką, kaip ir į kokį teismą gali kreiptis asmuo⁴⁴, kad ne tik formaliai, bet ir realiai būtų įgyvendinta teisė kreiptis į teismą ir ginti savo pažeistas teises ir laisves. Vis dėlto, KT savo nutarime yra pažymėjęs, kad šios sąlygos neapriboja įstatymų leidėjo numatyti tam tikras sąlygas dėl kreipimosi į teismą, kad „nebūtų leidžiama asmeniui piktnaudžiauti konstitucine teise kreiptis į teismą, kai tokiam kreipimuisi nėra jokio pagrindo“.⁴⁵

³⁷ *Golder v. United Kingdom*, no. 4451/70, Europos Žmogaus Teisių Teismas, 1975 m. vasario 21 d., žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=001-57496>

³⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas Nr. 7/97“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta398/content>.

³⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content>.

⁴⁰ Rima Ažubalytė, „Nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens teisė kreiptis į teismą kaip teisminės gynybos realizavimo baudžiamajame procese prielaida“, *Jurisprudencija* 4, nr. 122 (2010): 225.

⁴¹ Gitana Kavaliauskienė, „Teisės į teisminę gynybą samprata ir reikšmė civilinio proceso teisėje“, iš *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai*, 78–108, <https://files.core.ac.uk/download/382466077.pdf>.

⁴² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. sausio 25 d. nutarimas Nr. 50/2009“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta74/content>.

⁴³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. balandžio 6 d. nutarimas Nr. 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta43/content>.

⁴⁴ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. 04/08-11/08“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta175/content>.

⁴⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193>.

Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso kontekste reiškia teisę į ieškinį (pagal ieškinio teiseną), tiek materialiuoju, tiek ir procesiniu teisiniu aspektais. Procesiniu aspektu tai teisė kreiptis į teismą, o materialiuoju teisiniu aspektu tai teisė į teigiamą sprendimą. Abi šios teisės atsiranda (priklauso nuo) dėl faktinių aplinkybių, kurios nurodytos įstatymuose.⁴⁶ Kaip pabrėžta KT jurisprudencijoje „*asmens teisių ir laisvių teismo gynimo garantija – tai procesinio pobūdžio garantija, esminis asmens teisių ir laisvių konstitucinio instituto elementas, būtina teisingumo įgyvendinimo sąlyga, neatskiriamas konstitucinio teisinės valstybės principo turinio elementas.*“⁴⁷ Tokiu būdu konstitucinė teisė kreiptis į teismą, taip pat ir dėl žalos, kuri kilo dėl nusikalstamos veikos, įgyja ne tik procesinį, bet ir materialinį turinį – ji reiškia valstybės įsipareigojimą, kad teisinė apsauga vieningai įgyvendinama. Kaip pažymi S. Cirtautienė, žala civilinės teisės doktrinoje suprantama, kaip teisės saugomų asmeninių ir turtinių vertybių sunaikinimas ar pažeidimas neteisėtais veiksmais, sukėlęs neigiamas pasekmes, kurias galima įvertinti turtine išraiška⁴⁸. Žalos atsiradimas reiškia konkrečios subjektinės teisės pažeidimą, o jos atlyginimas yra pagrindinė civilinės atsakomybės funkcija. Tokiu būdu teisė į žalos atlyginimą įgyja ne tik civilinį, bet ir konstitucinį aspektą – tai valstybės pareiga užtikrinti, kad kiekvienam asmeniui būtų sudarytos realios teisinės prielaidos atkurti pažeistas vertybes.

Teisė į žalos atlyginimą, kaip minėta, taip pat yra įtvirtinta Konstitucijoje (30 straipsnis 2 dalis), o KT pasisakęs šiuo klausimu, žalos atlyginimą įvardijo ne tik, kaip teisę, bet ir kaip būtinumą ir nurodė, jog: „*Konstitucinis imperatyvas atlyginti materialinę ir moralinę žalą yra neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo: įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos už padarytą žalą atlyginti teisingai. Taigi Konstitucijoje reikalaujama įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti.*“⁴⁹ Be to, žalos atlyginimo klausimu, KT yra pažymėjęs ir tai, jog žalos atlyginimas turi būti realus ir teisingas.⁵⁰

⁴⁶ Gitana Kavaliauskienė, „Teisės į teisminę gynybą samprata ir reikšmė civilinio proceso teisėje“, iš *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai*, 78–108, <https://files.core.ac.uk/download/382466077.pdf>.

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>.

⁴⁸ Cirtautienė, Solveiga. "Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas." *Jurisprudencija* 71.63 (2005): 5-15.

⁴⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas Nr. 33/06“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta515/content>.

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas Nr. 36/2006-8/2009-49/2009“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta164/content>.

Vienas iš civilinio proceso teisės tikslų yra žalos atlyginimas dėl asmens pažeistų teisių ar interesų⁵¹, kaip ir vienas iš baudžiamojo proceso tikslų – yra žalos, kuri kilo dėl nusikalstamos veikos, atlyginimas.⁵² Be to, baudžiamajame procese žalos atlyginimas nukentėjusiajam yra sietinas su nukentėjusio satisfakcija (dėl kaltininko nubaudo) bei restitucija (nukentėjusiojo galimybės atkurti savo teisinę padėtį).⁵³ Todėl galima teigti, kad Konstitucijoje yra įtvirtinta teisė į žalos atlyginimą, kaip teisės į teisminę gynybą dalis ir yra prielaida veiksmingam žalos atlyginimui, teisingumo bei teisinės valstybės principų įgyvendinimui.

1.2. Turtinė ir neturtinė žala, padaryta nusikalstama veika kaip civilinio ieškinio pagrindas

Civilinio ieškinio baudžiamajame procese taikymas tiesiogiai siejamas su nusikalstamos veikos sukeltos žalos faktu. Tik esant žalos, atsiranda pagrindas civilinei atsakomybei ir galimybė nukentėjusiaam asmeniui pasinaudoti teise reikalauti jos atlyginimo baudžiamojoje byloje. Žalos atlyginimo institutas šiuo aspektu atlieka dvejopą funkciją – jis yra ir materialusis civilinio ieškinio pagrindas, ir procesinė sąlyga šio reikalavimo nagrinėjimui. Todėl siekiant suprasti civilinio ieškinio reikšmę baudžiamajame procese, būtina išanalizuoti žalos sąvoką, jos rūšis bei principus, kuriais grindžiamas žalos atlyginimas.

Analizuojant turtinės ir neturtinės žalos, padarytos nusikalstama veika kaip civilinio ieškinio pagrindo ypatumus, svarbu paminėti, kad pagal CK 6.245 straipsnį, civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri gali būti sutartinė (atsiranda nevykdant sutartinių įsipareigojimų) ir deliktinė (atsirandanti nesant sutartinių santykių)⁵⁴, o civilinė atsakomybė atsiranda tik esant kaltei (t.y. jos sąlyga), nepriklausomai nuo to ar ji pasireiškė tyčia ar neatsargumu (CK 6.248 straipsnis). O remiantis LAT pateiktu išaiškinimu, neturtinei žalai atlyginti būtinos trys civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys bei kaltė arba žala⁵⁵.

CK 6.263 straipsnis 1 d. numato, kad „Kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos“, o 2 d.

⁵¹ Stasys Vėlyvis ir Gitana Abromavičienė, „Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos“, *Jurisprudencija* 80, nr. 2 (2006): 123.

⁵² Rima Ažubalytė ir bendraautorai, *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga* (Vilnius: Registrų centras, 2016); Rima Ažubalytė, „Nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens teisė kreiptis į teismą kaip teisminės gynybos realizavimo baudžiamajame procese prielaida“, *Jurisprudencija* 4, nr. 122 (2010): 225.

⁵³ Eglė Matuizienė, „Nukentėjusiojo interesai baudžiamajame procese“, *Socialinių mokslų studijos* 4, nr. 3 (2012): 1177–1198.

⁵⁴ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *e-Seimas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>.

⁵⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-942/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4523b022-7034-47c2-ab96-7344d0f77362>

papildyta, kad žalą padarius, kaltininkas turi ją atlyginti (tiek turtinę, tiek ir neturtinę (įstatymų numatytais atvejais). Be kita ko tai yra nors ir ne pirminė baudinė, bet antrinė kompensacinė (iš dalies prevencinė) funkcija⁵⁶, kuri padeda įgyvendinti vieną iš baudžiamojo proceso uždavinių - „*nukentėjusio asmens pažeistų teisių ir laisvių gynybą bei siekį jas atkurti* <...>“⁵⁷.

BPK 44 straipsnyje 10 d., ir 109 straipsnyje nustatyta, kad asmuo, kuris patyrė žalą (nukentėjo nuo nusikalstamos veikos) turi teisę į turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą, tačiau žalos ir jos rūšių sampratos BPK nenustato.

Taigi reiškiant, nagrinėjant ir sprendžiant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje remiamasi iš esmės CK reguliavimu, tiek aiškinant žalos turinį, tiek konkretizuojant turtinės ir neturtinės žalos sąvokas.

Remiantis CK 6.249 straipsnio 1 d., turtinę žalą galima apibūdinti taip: „*Žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jų dydį nustato teismas.*“⁵⁸ Šie nuostoliai pagal CK 6.251 straipsnio 1 d. turi būti visiškai atlyginti. KT yra pažymėjęs, kad materialinę žalą galima atlyginti pilnai, t.y. *restitutio in integrum*, kuris dar gali būti suprantamas, kaip visiškas arba adekvatus, arba lygus tai žalai, kurią patyrė nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos asmuo, t.y. praradus materialinį turtą už jį atlyginama taip pat materialiai (pvz. pinigais ar kitu turtu).⁵⁹

Neturtinės žalos atlyginimo paskirtis ir funkcija yra norminė – moralinė, kadangi skiriant tokios žalos atlyginimą pripažįstama, kad buvo pažeisti nukentėjusiojo teisėti interesai ir jam išreiškiama pagarba bei užuojauta.⁶⁰ Vadovaujantis CK 6.250 straipsniu, neturtinė žala „*yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais.*“ Šis apibrėžimas parodo, kad įstatymų leidėjas neturtinę žalą suvokia plačiai, nepateikiant

⁵⁶ Skirmantas Bikelis, „Neturtinės žalos atlyginimas baudžiamosiose bylose dėl gyvybės atėmimo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo“, *Teisės problemos* 74, nr. 4 (2011): 46.

⁵⁷ Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga* (Vilnius: Registrų centras, 2016), 360.

⁵⁸ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *e-Seimas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>

⁵⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas Nr. 36/2006-8/2009-49/2009“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta164/content>. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 23/04“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta217/content>.

⁶⁰ Skirmantas Bikelis, „Neturtinės žalos atlyginimas baudžiamosiose bylose dėl gyvybės atėmimo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo“, *Teisės problemos* 74, nr. 4 (2011): 46.

baigtinio jos nustatymo kriterijų sąrašo ir suteikiant laisvę teismui vertinti visas aplinkybes nustatant ar asmuo patyrė neturtinę žalą, kuri turi būti atlyginta. Šiame kontekste svarbu atkreipti dėmesį ir į keletą KT pateiktų nutarimų, kuriuose išaiškinta, kad tokios situacijos, jog nustatytas teisinis reguliavimas nenumatytų galimybės teismui nustatyti materialinės ir (arba) moralinės žalos dydžio, negali būti, nes tai nesuderinama su teisingumu, protingumu, proporcingumu.⁶¹ Nors tai neriboja įstatymo leidėjo nustatyti tam tikrus kriterijus (atitinkančius protingumą ir pagrįstumą), pagal kuriuos teismas galėtų vertinti ir nustatyti žalos atlyginimo dydį. Vis dėlto, net ir taikant tokį teisinį reguliavimą, teismo laisvė ir teisė spręsti dėl žalos atlyginimo išlieka, įgyvendinant teisingumo, protingumo, proporcingumo principus, kad asmeniui žala būtų atlyginta teisingai (nepaisant to, kokia tai žala ar materialinė ar moralinė).⁶² Pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį, „neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais.“

Kaip pažymėjo LAT baudžiamosiose bylose „*Nusikalstama veika padarytos neturtinės žalos dydis nustatomas, vadovaujantis Civilinio kodekso nuostatomis ir pagal konkrečioje situacijoje nustatytų teisiškai reikšmingų kriterijų visumą*“⁶³. Nors pažymėtina, kad praktikoje teismai vertindami neturtinės žalos dydį, vadovaujasi ne tik CK nuostatomis, o ir kitais teisės aktais, kaip pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymu, Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymu ir kt.⁶⁴

Neturtinė žala siejama su dėl nusikalstamos veikos patirta fizine ir moraline žala. Fizine žala laikoma neigiamas poveikis sveikatai arba gyvybei. Tuo tarpu moralinė žala reiškia pasikėsinimą į „*asmenybę, garbę ir orumą*“⁶⁵. Abi šios žalos rūšys gali pasireikšti neigiamu poveikiu asmens gyvenimui, taigi tiek fizinė sveikata, tiek ir moraliniai aspektai laikytini neturtinėmis vertybėmis,

⁶¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 23/04“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta217/content>.

„Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas Nr. 33/06“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta515/content>.

„Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas Nr. 13/2008“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta142/content>.

⁶² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 23/04“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta217/content>.

⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-316-1073/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d320a717-5e42-40de-8604-0c26aae68405>.

⁶⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-204-689/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fc31797d-5c8b-4e78-9a15-f48beb8568d3>.

⁶⁵ Saulius Juzukonis, „Civilinis ieškinys baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis“, *Jurisprudencija* 24, nr. 16 (2002): 136

saugotinomis Konstitucijos ir tarptautiniais teisės aktais⁶⁶. Todėl patyrus bet kurią iš šių žalų tipų galima reikšti reikalavimus dėl turtinės (pvz. patirtos gydymo išlaidos, prarastos pajamos dėl netekto darbingumo ir kt.), tiek ir neturtinės (pvz. patirtų emocinių kančių) žalos atlyginimo. Žala paprastai atlyginama tik pinigais, tačiau, kartais nukentėjęs asmuo reikalauja kitokios satisfakcijos, pavyzdžiui, viešo atsiprašymo, informacijos paneigimo ar kt.

Neturtinės žalos atlyginimo atveju, kitaip nei turtinės, visiškai jos atlyginimas yra sudėtingas. Tad, kaip yra pažymėjęs LAT, siektina bent jau kiek įmanoma teisingiau kompensuoti tokią žalą, įvertinus reikšmingas bylos aplinkybes bei nukentėjusio patirtus išgyvenimus, praradimus ir kt.⁶⁷ CK 6.250 straipsnio 2 dalis nurodo, kad „*Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.*“ Ši nuostata, plačiai aiškinama teismų praktikoje, tačiau ji nenustato formalių žalos dydžio nustatymo kriterijų, todėl taikant teisę ir diskutuojama dėl žalos dydžio pagrįstumo, proporcingumo ir kitų aspektų. Pavyzdžiui, vadovavimasis teisės aktuose nustatytais žalos atlyginimo dydžiais iš esmės nulemtų tai, kad valstybė tokiu būdu tarsi nustatytų ribas, kurios apsprendžia asmens gyvybės ar sveikatos vertę, kas jokiais būdais negali būti tapatu vien jau dėl to, kad sveikatos sutrikdymas gali būti skirtingas ir skirtingai atsiliepti asmens galimybėms atstatyti savo buvusią teisinę ir socialinę padėtį. R. Drakšas šiuo klausimu taip pat kritikavo teismų praktiką nurodydamas, jog „*Teismų praktikoje neturtinės žalos žemutinė riba siejama su Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatyme fiksuotu neturtinės žalos dydžiu, akivaizdžiai neatitinka sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijų. Kadangi neturtinės žalos atlyginimas yra ne tik faktų įrodinėjimo klausimas, bet ir visų pirma nužudyto žmogaus „kainos“ klausimas, todėl nukentėjusiojo interesai neturėtų būti sumenkinti iki „pasipelnymo“ tikslų. Veikdamas valstybės vardu ir jos interesais teismas turėtų atsižvelgti į valstybėje pripažintą ir įstatymuose įtvirtintą vertybių skalę, kurioje būtų reglamentuota, kam suteikiamas prioritetas – žmogaus gyvybei, nukentėjusiojo netekties skausmui ir kančiai ar kaltininko amžiui, jo turtinei bei šeimyninei padėčiai.*“⁶⁸

S. Bikelis aiškindamas neturtinės žalos ir už ją priteistinių pinigų dydžio bei nusikaltimo ir baudmės skirtumus teigė, kad tai „yra visiškai skirtingi dalykai, tad ieškoti jų proporcijų yra toks pat

⁶⁶ Solveiga Cirtautienė, „Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas“, *Jurisprudencija* 71, nr. 63 (2005): 5–15.

⁶⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-16/2004“.

⁶⁸ Romualdas Drakšas, „Neturtinės žalos atlyginimo dėl neteisėto gyvybės atėmimo aspektai“, *Jurisprudencija* 24, nr. 2 (2017): 311–338.

*sunkus darbas, kaip mėginti liniuote atsimatuoti benzino“.*⁶⁹ Anot jo, įstatyme numatytas baudmės dydis yra tarsi orientyras teisėjui, kurio rėmuose galima skirti sankcijas, kita vertus sprendimas dėl neturtinės žalos yra teisėjų žinioje ir valioje be aiškių orientyrų ar atskaitos taškų, sprendžiant individualiai kiekvienu atveju, kokia kompensacija asmeniui būtų proporcinga ir teisinga pagal jo patirtus išgyvenimus ar kitas aplinkybes. Galima pritarti šioms autoriaus mintims ir nuomonei, kadangi kiekvienas nusikaltimas, jo aplinkybės bei padariniai iš esmės yra skirtingi ir nustatyti vienodus neturtinės žalos nustatymo kriterijus būtų netikslinga, toks nustatymas iš esmės prieštarautų teisingumo ir proporcingumo principams. Būtent todėl sprendimai, susiję su neturtinės žalos atlyginimu yra sunkiai prognozuojami, vis dėlto, vadovaujantis teisės principais, S. Bikelis išskiria galimus tokios žalos nustatymo kriterijus, kaip kilusių padarinių lygis (pvz. dėl asmens sužalojimo likę fiziniai, psichiniai, socialiniai padariniai ar asmens ryšio glaudumas su netektu artimu) ar nukentėjusiojo asmeninės kaltės laipsnis. Nors tokie kriterijai, kaip kaltininko turtingumas padėtis ar asmenybė, anot autoriaus, nelaikytini pagrįstais, nustatant žalos dydį.⁷⁰ Visgi šios nuomonės nepagrindžia CK 6.250 straipsnio 2 d. nuostatos.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad, kaip jau minėta, pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį, įstatymas numato atvejus, kada atlyginama neturtinė žala, tačiau LAT yra pasisakęs, kad neturtinė žala turi būti atlyginta net tokiu atveju, kai įstatyme nebuvo įtvirtintų taisyklių - atvejais, kai esmingai pažeidžiamos Konstitucijoje ar tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtintos žmogaus teisės.

LAT 2023 m. balandžio 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-1120/2023, nurodė, kad: *„išimtiniais atvejais neturtinė žala gali būti atlyginama ir nesant įstatymo normos, tiesiogiai taikant Konstituciją ar tarptautinius teisės aktus, iš kurių kyla Lietuvos Respublikos įsipareigojimai dėl esminių žmogaus teisių apsaugos, tačiau ši išimtis taikytina tik tuo atveju, jei žala kilo dėl esminių Konstitucijoje ar tarptautiniuose teisės aktuose garantuojamų žmogaus teisių pažeidimo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-20-403/2019). Pavyzdžiui, Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad įstatymų leidėjas, nenustatydamas, kad dėl genocido žalą patyrę asmenys, nevaržomi jokių terminų, turi teisę reikalauti atlyginti žalą iš ši nusikaltimų padariusių fizinių asmenų, neatsižvelgė į iš Konstitucijos, inter alia (be kita ko), jos 30 straipsnio 2 dalies, konstitucinių teisingumo ir teisinės valstybės principų kylančius imperatyvus (Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas byloje Nr. 09/2008). Konstitucinis Teismas išaiškino, kad vien tai, jog atitinkamas teisėkūros subjektas tam tikrų santykių laiku nereguliuoja*

⁶⁹ Skirmantas Bikelis, „Neturtinės žalos atlyginimas baudžiamosiose bylose dėl gyvybės atėmimo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo“, *Teisės problemos* 74, nr. 4 (2011): 5.

⁷⁰ Ibid.

teisiškai arba juos teisiškai sureguliuoja nepakankamai, nereikia, kad teismai negali ir neturi vykdyti teisingumo. Tokiais atvejais nepaneigiama galimybė teismams tam tikru mastu teisės spragas užpildyti ad hoc (esant konkrečiai situacijai) ir taikant teisę (inter alia, naudojantis teisės analogiją, taikant bendruosius teisės principus, taip pat aukštesnės galios teisės aktus, pirmiausia Konstituciją) (Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas byloje Nr. 09/2008).“⁷¹.

Baudžiamosiose bylose dėl nusikaltimų žmogiškumui ir karo nusikaltimų yra pažymėta, jog žalos atlyginimo klausimas gali būti sprendžiamas ir remiantis tarptautinės teisės principais, net jei nusikaltimo padarymo metu nacionalinėje teisėje negaliojo teisė į žalos atlyginimą reglamentuojantis įstatymas. LAT kasacinėje nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-39-1073/2022 yra pasisakęs, jog: *„bendrųjų teisės principų neatitiktų toks teisės aiškinimas, dėl kurio dėl akivaizdžios teisėkūros ydos – tarpusavyje nesuderintų teisės aktų nuostatų – nuo tarptautinio nusikaltimo padarymo nukentėjusiam asmeniui būtų eliminuota iki tol egzistavusi teisinė galimybė gauti tokiu nusikaltimu atsiradusios turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą.“*⁷² Be to, toje pačioje byloje LAT yra pasisakęs ir dėl individualios atsakomybės esant tokiems ir panašiams nusikaltimams žmogiškumui: *„Civilinei atsakomybei taikyti turi būti nustatytas šios atsakomybės sąlygų visetas. Jos taikymas grindžiamas individualios asmeninės atsakomybės principu, reiškiančiu, kad pagal bendrą taisyklę žalą privalo atlyginti tas asmuo, kuris ją savo veiksmais (veikimu, neveikimu) padarė. Kita vertus, ši bendroji taisyklė nėra absoliuti – įstatymuose gali būti nustatyti atvejai, kai žalą privalo atlyginti asmuo, kuris tos žalos nepadarė, bet yra atsakingas už žalą padariusio asmens veiksmus. Tokiais atvejais kyla netiesioginė civilinė atsakomybė, tačiau ji kyla tik įstatymų nustatytais atvejais, t. y. jeigu šitaip nustato įstatymai.“*⁷³

LAT išaiškino, kad jei neturtinę žalą patyrė juridinis asmuo, jis taip pat turi teisę į tokios žalos atlyginimą: *„neturtinės žalos atlyginimo institutas nėra apribotas tik fiziniais asmenimis, todėl nors ir sutiktina su atsakovo teiginiu, kad juridinis asmuo negali patirti tokių pat išgyvenimų kaip žmogus, vien tai nesudaro pagrindo atmesti ieškovės reikalavimo dėl neturtinės žalos atlyginimo. <...>Plėtodamas teisminę praktiką dėl saviraiškos laisvės ribų, kasacinis teismas yra nurodęs, kad juridinio asmens dalykinė reputacija sietina su jo vykdomos veiklos sėkme, o dėl juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimo patirta neturtinė žala – su neigiamomis pasekmėmis, kurios atsirado dėl sumažėjusių ar netgi prarastų galimybių juridiniam asmeniui vykdyti savo veiklą taip, kaip ją galėjo vykdyti iki dalykinės reputacijos pažeidimo. Juridinio asmens atveju dalykinės reputacijos*

⁷¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-1120/2023“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=da731604-05e2-4361-964a-9072af5125af>

⁷² *Ibid*

⁷³ *Ibid*

pažeidimas neigiamą įtaką gali daryti ir pasitikėjimo tokio asmens vykdoma veikla pokyčiais, tačiau tokio pobūdžio įtakai įrodyti paprastai nėra tiesioginių įrodymų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-4-403/2025, 78 punktas).<...>Juridinio asmens dalykinė reputacija ginama teismo, kai yra konstatuojamas realus faktinis jos sumenkėjimas. Teismas turi atsižvelgti į faktinius atsakovo neteisėtų veiksmų padarinius: į tai, koks yra paskleistos informacijos paplitimo mastas, poveikis ir realiai patirta žala. Be to, būtina įvertinti juridinio asmens, kuris gina reputaciją, individualias savybes ir jo veiklos pobūdį – juridiniam asmeniui, kurio veikla yra niekuo neišsiskirianti poveikio viešajam interesui aspektu, pakanka įrodyti, kad dėl paskleistos informacijos pasikeitė jo veiklos, rezultatų vertinimas ar požiūris į jį, kad teigiamas vertinimas sumažėjo ar tapo neigiamas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2014; 2025 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-4-403/2025, 80 punktas).’’⁷⁴ Nors tokia praktika visų pirma formuojama civilinėse bylose, tačiau ir baudžiamosiose bylose juridiniam asmeniui gali būti priteisiama neturtinė žala – pvz., praradus klientų duomenis ir patyrus didelę reputacinę žalą dėl nusikaltimo⁷⁵.

Kaip jau minėta, pagal BPK 44 straipsnį bei 109 straipsnį, atlyginama turtinė ir neturtinė žala, kuri kilo dėl nusikalstamos veikos. Taigi, nusikalstamos veikos įvykdymas yra pagrindas vienu metu taikyti baudžiamąją ir civilinę atsakomybę. Kaip pažymėjo R. Ažubalytė su bendraautoriais: *„Baudžiamajame procese vienodai svarbu ir teisingai nubausti kaltąjį asmenį, ir teisingai ginti nukentėjusiojo asmens pažeistas teises bei laisves. Šių dviejų proceso uždavinių darna sudaro valstybei prielaidas, viena vertus, tinkamai persekioti nusikalstamą veiką padariusius asmenis, kita vertus, siekti, kad baudžiamasis teisingumas būtų ne tik teisėtas ir pagrįstas, bet kartu ir veiksmingas kuo teisingiau būtų atlyginama nukentėjusiajam už jo praradimus.“*⁷⁶

Civilinis ieškinys baudžiamajame procese – tai vienas iš būdų apginti nukentėjusio asmens teises ir užtikrinti žalos, atsiradusios dėl nusikalstamos veikos, atlyginimą. Nors civilinis ieškinys savo prigimtimi yra civilinės teisės institutas, jo integravimas į baudžiamąjį procesą įgyja ypatingą reikšmę: tai leidžia nukentėjusiam asmeniui reikalauti atlyginti turtinę ir neturtinę žalą, nepradedant atskiros civilinės bylos.

S. Juzukonis civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje apibūdino taip: *„tai asmens reikalavimas, kad kompetentingos institucijos pripažintų bei atkurtų jo pažeistą teisę, o kaltininką ar kitus asmenis,*

⁷⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-164-719/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7e4ea968-c23a-4e7f-b987-c26fe48f500c>.

⁷⁵ Ibid

⁷⁶ Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga* (Vilnius: Registrų centras, 2016), 361.

*materialai atsakančius už kaltininko nusikalstamą veiką, priverstų atlyginti dėl nusikaltimo padarytą žalą*⁷⁷. Anot A. Rudzinsko, „civilinis ieškinys baudžiamajame procese leidžia nukentėjusiajam pasinaudoti baudžiamojo proceso priemonėmis siekiant atkurti pažeistas teises ir gauti žalos atlyginimą“.⁷⁸ Nukentėjusiojo kaip proceso dalyvio reikšmė suponuoja būtinybę ypatingą dėmesį skirti jo teisėtiems interesams ir lūkesčiams.⁷⁹ Šie klausimai ypač aktualūs, kai siekiama užtikrinti ne tik kaltininko nubaudimą, bet ir nukentėjusiojo lūkesčių įvykdymą per teisės į žalos atlyginimą realizavimą.

Todėl svarbus yra ir atitinkamas teisinis civilinio ieškinio pareiškimo ir išsprendimo reguliavimas, kai žala padaryta nusikalstama veika. Prieš pradedant nagrinėti civilinio ieškinio institutą baudžiamajame procese, reikia priminti, kad BPK 44 straipsnyje 10 d., be kita ko, numatyta, jog „*kiekvienas nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo turi teisę reikalauti, [...]gauti [...]įstatymų numatytais atvejais – ir kompensaciją iš Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo....*“, o to paties kodekso 46 straipsnio 2 d. numato, kad pripažintas nukentėjusiuoju ir patyręs žalą dėl smurtinio nusikaltimo, privalomai turi būti informuotas apie „*<...> teisę gauti kompensaciją pagal Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymą.*“ Kaip jau minėta pirmiau, remiantis 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms buvo susitarta dėl papildomos apsaugos smurto aukoms⁸⁰, dėl ko 2005 m. Lietuvoje buvo priimtas smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas, kuris numatė nukentėjusių teisėtų interesų apsaugą, įskaitant ir žalos atlyginimo klausimus⁸¹. Vėliau buvo priimta Europos parlamento ir tarybos direktyva 2012/29/ES 2012 m. spalio 25 d., kuria „*Sąjunga užsibrėžė tikslą puoselėti ir plėtoti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę; jos kertinis akmuo – teismo sprendimų civilinėse ir baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo principas*“⁸², todėl šioje direktyvoje numatyta ir tai, kad „*Nusikaltimų aukos turėtų būti apsaugotos nuo antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo bei keršto, joms turėtų būti teikiama tinkama parama siekiant joms padėti atsigauti ir joms turėtų būti užtikrinta teisė kreiptis į teismą <...> [o]*

⁷⁷ Saulius Juzukonis, „Civilinis ieškinys baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis“, *Jurisprudencija* 24, nr. 16 (2002): 135

⁷⁸ Antanas Rudzinskas, „Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinio ir baudžiamojo proceso teisėje“, *Jurisprudencija* 21, nr. 13 (2001).

⁷⁹ Eglė Matuizienė, „Nukentėjusiojo interesai baudžiamajame procese“, *Socialinių mokslų studijos* 4, nr. 3 (2012): 1177–1198.

⁸⁰ „2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms“, *Eur-lex*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex:32004L0080>

⁸¹ „Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo Nr. X-296 pakeitimo įstatymas“, *e-Seimas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/67b3bf22199711e9bd28d9a28a9e9ad9/asr>.

⁸² „2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR“, *EUR-Lex*, žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d., <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj>.

<...> Valstybės narės propaguoja priemones, kuriomis nusikaltėliai būtų skatinami aukoms suteikti tinkamą kompensaciją<...>“⁸³. Lietuvoje 2019 m. buvo priimtas smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo Nr. X-296 pakeitimo įstatymas, kuris nustato „smurtiniais nusikaltimais padarytos turtinės ir (ar) neturtinės žalos kompensavimą ir smurtiniais nusikaltimais padarytos turtinės ir (ar) neturtinės žalos kompensavimą avansu [iš] Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programos <...> kai yra priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis“⁸⁴. Šio įstatymo pagrindu kompensuojama tiek turtinė, tiek ir neturtinė žala. Tačiau administracinės kompensavimo priemonės bus nagrinėjamos tik tiek, kiek tai susiję su civiliniu ieškiniu dėl žalos, padarytos nusikalstamas veika, nagrinėjimu.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad turtinės ir neturtinės žalos, padarytos nusikalstama veika atlyginimas yra sudėtinė baudžiamosios procesinės veiklos dalis, juo siekiama įgyvendinti svarbiausia – teisingumą – nukentėjusiojo atžvilgiu bei dalinai (kaip antrinė funkcija) nusikaltimų prevenciją kaltininko atžvilgiu. Tuo pat metu - civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje yra instrumentas, kuris užtikrina nukentėjusiojo satisfakcijos ir restitucijos įgyvendinimą. Siekiant užtikrinti teisingumą bei apsaugoti nukentėjusių asmenų interesus, turi būti sukurtas toks teisinis reguliavimas, kuris užtikrina įgyvendinti jų teises į teisminę gynybą bei žalos atlyginimą baudžiamojo proceso metu.

1.3. Civilinio ieškovo ir atsakovo teisinis statusas baudžiamajame procese

Civilinio ieškinio procese dalyvauja šie suinteresuoti proceso dalyviai: civilinis ieškovas (nukentėjusysis (-ieji) ir / ar juridinis asmuo, patyręs žalą dėl nusikalstamos veikos) bei nusikalstamą veiką padaręs asmuo (kaltinamasis) bei (jei toks yra) – civilinis atsakovas, t.y., asmuo, kuris materialiai atsakingas už kaltinamojo veikas (BPK 111 straipsnis). Šių dviejų dalyvių tarpusavio sąveika – rungimasis – yra prielaida tinkamam žalos, kuri padaryta nusikalstama veika, atlyginimui.

Civilinio ieškovo ir atsakovo baudžiamajame procese teisinį statusą numato BPK 110 bei 111 straipsniai.

BPK 110 straipsnyje numatytas civilinio ieškovo statusas. Vadovaujantis šio straipsnio 1 dalimi, civilinis ieškovas – tai „fizinis arba juridinis asmuo, kuris baudžiamojoje byloje reikalauja

⁸³ „2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR“, *EUR-Lex*, žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d., <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj>.

⁸⁴ „Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo Nr. X-296 pakeitimo įstatymas“, *e-Seimas*, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/67b3bf22199711e9bd28d9a28a9e9ad9/asr>.

atlyginti dėl įtariamojo arba kaltinamojo nusikalstamos veikos patirtą turtinę ar neturtinę žalą.“ Asmenį civiliniu ieškovu pripažįsta ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras arba teismas – tik kai tai padaryta, asmuo įgyja civilinio ieškovo teisinį statusą – tai juridinis tapimo civiliniu ieškovu pagrindas. To paties straipsnio 2 dalyje numatytos civilinio ieškovo teisės, kurios yra tokios, kaip paaiškinimų dėl civilinio ieškinio davimas, įrodymų teikimas, prašymų teikimas, nušalinimo pareiškimas, galimybė susipažinti su bylos medžiaga, dalyvauti bylos nagrinėjime, skusti ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų, teisėjų, teismų veiksmus ir sprendimus, susijusius su civiliniu ieškiniu. Trečioji šio straipsnio dalis numato pareigas civiliniam ieškovui, t.y. dalyvauti nagrinėjant bylą, pateikti reikalingus dokumentus, kurie susiję su ieškiniu (jei to reikalauja teismas) bei laikytis nustatytos teismo proceso tvarkos.

BPK 111 straipsnyje įtvirtintas civilinio atsakovo teisinis statusas. Kaip įtvirtinta šio straipsnio pirmoje dalyje: „*Civiliniais atsakovais gali būti tėvai, globėjai, rūpintojai ar kiti asmenys, taip pat įmonės, įstaigos ir organizacijos, kurie pagal įstatymus materialiai atsako už nusikalstama įtariamojo arba kaltinamojo veika padarytą žalą*“. Civiliniu atsakovu į bylą asmuo įtraukiamas, jei tokį sprendimą priėmė ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas. Šio straipsnio antroje dalyje numatyta, kad civilinis atsakovas turi tokias pačias teises, kaip ir civilinis ieškovas, o trečioje dalyje – irgi tos pačios civilinio atsakovo pareigos, kaip ir civiliniam ieškovui, išskyrus pareigą pateikti dokumentus, kurie susiję su ieškiniu. Pažymėtina, kad faktiškai civiliniu atsakovu dažniausiai yra pats kaltinamasis ir atskiru procesiniu sprendimu jis atsakovu neįvardijamas, kaip tai pažymėjo LAT: „*Kai pats kaltinamasis materialiai atsako už nusikalstama veika padarytą žalą, jis atskiru sprendimu nėra pripažįstamas civiliniu atsakovu. Pilnametis asmuo savo interesus baudžiamojo proceso metu gali ginti visa apimtimi, turėdamas įtariamojo, vėliau kaltinamojo, nuteistojo ar išteisintojo procesinį statusą.*“⁸⁵ Jei asmuo neatitinka šio kriterijaus (pvz. yra nepilnametis) arba materialiai atsakingi asmenys yra kiti (pvz. draudimo įmonė, darbdavys ir kt.), tuomet yra sprendžiamas klausimas dėl tokio asmens įtraukimo į procesą civiliniu atsakovu. Jei materialiai atsakingas yra kitas asmuo, o ne kaltinamasis, tuomet kaip ir BPK 111 straipsnyje 1 d. numatyta, asmuo statusą įgyja ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar teismo nutarimu. Pabrėžtina, kad civiliniai atsakovai į baudžiamąjį procesą įtraukiami iki įrodymų tyrimo pradžios – tokiu būdu užtikrinamos ieškovo bei atsakovo lygios teisės dalyvauti teismo procese. Be to, BPK 45 straipsnis numato, kad abiems proceso dalyviams ne tik šios ir BPK 110 straipsnio 2 d. numatytos teisės yra išaiškinamos, bet ir užtikrinama, kad proceso metu jie galėtų jomis pasinaudoti.

⁸⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114/2008“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=5accbbd8-6d43-4ed2-ab71-5f4545f15a42>.

Tikslinga pastebėti esminę civilinio ieškovo bei atsakovo teisinio statuso įgijimo skirtybę. Civiliniu ieškovu asmuo, nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos, yra pripažįstamas nepriklausomai nuo jo amžiaus, sveikatos būklės, veiksnio ar kt. Kaip nurodo LAT, „*Neturtinė žala pagal savo pobūdį yra asmeninė žala, tiesiogiai susijusi su asmeniu (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-453/2011), ir priklauso nuo jo paties išgyventų emocijų (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2013). Taigi paprastai civiliniu ieškovu baudžiamojoje byloje gali būti pripažįstamas tik tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos padarymo nukentėjęs ir tiesiogiai neturtinę žalą patyręs asmuo (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-324-507/2016).*“⁸⁶ Taigi, teismų praktikoje nurodoma, kad nukentėjusiuoju ir civiliniu ieškovu gali būti fiziniai asmenys, nepriklausomai nuo amžiaus, sveikatos, socialinės brandos (procesinis teisnumas). Tačiau jei jie dėl šių priežasčių negali pasinaudoti teisėmis, vykdyti pareigų, t.y., yra procesiškai neveiksnius ar ne visiškai procesiškai veiksnus, tuomet tai atlieka atstovas pagal įstatymą (BPK 53 straipsnis) arba įgaliotas atstovas (BPK 55 straipsnis). Remiantis R. Ažubalytės ir bendraautorių pateikiamu paaiškinimu: „*Vadinasi, asmens procesinis veiksnumas, t. y. gebėjimas pasinaudoti teisėmis ir vykdyti pareigas, gali būti siejamas su asmens amžiumi, taip pat jo fizine ir psichine branda ir (arba) sveikata, leidžiančia jam teisingai suvokti bylos aplinkybes, pareigūnų priimamus sprendimus, savo veiksmų ir su savo teisėtais interesais susijusių pareigūnų ar kitų baudžiamojo proceso dalyvių veiksmų reikšmę ir padarinius. Įvertinus amžiaus ir sveikatos įtaką naudojantis procesinėmis teisėmis ir galimybę vykdyti procesines pareigas galima teigti, kad asmenys iki 18 metų yra nevisiškai procesiškai veiksnūs. Toks statusas gali būti pripažintas ir asmenims dėl senyvo amžiaus, tam tikrų psichikos trūkumų ar sutrikimų, taip pat fizinę negalią turintiems asmenims, bet tik tada, jeigu tai jiems trukdo veiksmingai naudotis suteiktomis teisėmis.*“⁸⁷

BPK 53 straipsnyje numatyta, kad asmuo, kuris dėl savo amžiaus, sveikatos būklės ir kt. negali pats apginti savo interesų, tokiu atveju jį atstovauja kitas asmuo – o būtent, „*Atstovais pagal įstatymą gali būti nepilnamečio arba neveiksnaus įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo ir nukentėjusiojo tėvai, tėviai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri globoja ar rūpinasi įtariamuoju, kaltinamuoju, nuteistuoju ar nukentėjusiuoju, įgalioti asmenys*“ (BPK 53 straipsnio 2 d.); taip pat atstovas pagal įstatymą gali įgyti ir liudytojo bei civilinio atsakovo teises ir pareigas (BPK 54 straipsnis).

⁸⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-248-1214/2024“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=58915022-bff3-4c91-9944-02e803a18605>.

⁸⁷ Rima Ažubalytė ir bendraautoriai, *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga* (Vilnius: Registrų centras, 2016), 151.

LAT yra pasisakęs, kad „*Nukentėjusiuoju ir civiliniu ieškovu baudžiamajame procese turi būti pripažįstamas tas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika tiesiogiai buvo padaryta turtinės ir (ar) neturtinės žalos. Kai nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo dėl nepilnametystės ar neveiksnumo pats negali ginti savo interesų, toks asmuo procesinėmis teisėmis gali naudotis per atstovą pagal įstatymą.*“⁸⁸ Vis dėlto, tai nepadaro įstatyminio atstovo civiliniu ieškovu, jis tik dalyvauja ir atstovauja ieškovo interesus, gina jo teises, o ieškinys tenkinamas ieškovo naudai (t.y. to, kuriam atstovaujama), nepriklausomai nuo jo sveikatos būklės, amžiaus ir kitų aplinkybių, dėl kurių jį atstovauja kitas asmuo. LAT nurodė, kad, pvz., „*atstovo pagal įstatymą dalyvavimo baudžiamajame procese paskirtis yra padėti atstovaujama asmeniui teisėtais būdais ir priemonėmis ginti jo interesus, o ieškinys dėl žalos atlyginimo tenkinamas atstovaujamo nepilnamečio naudai.*“⁸⁹

Tikslinga pastebėti, kad net ir tėvų, kaip įstatyminių nepilnamečių nukentėjusiųjų, kurie tiesiogiai nukentėjo nuo nusikalstamos veikos, atstovų, atveju, jie patys paprastai negali būti ieškovais dėl žalos, kurią patyrė jų vaikai. Tačiau jie pagal CK nuostatas turi pareigą tvarkyti vaikų turtą (CK 3.185 straipsnis 1 d.) užtikrinant tokių reikalavimų laikymąsi, kaip CK 3.161 straipsnis 4 d., kuriame įtvirtintas vaiko turto neliečiamumas ir vaikų bei tėvų turto atribojimas, bei CK 3.186 straipsnis 1 d. įtvirtintas draudimas tėvams naudoti vaikų turtą asmeninems reikmėms, taip pat patvirtinta, kad žalos atlyginimas yra priteisiamas nepilnamečiui nukentėjusiajam. Šiuo klausimu pasisakė ir LAT, kad: „*fizinis asmuo gali būti teisinių nuosavybės santykių subjektas neatsižvelgiant į amžių.*“⁹⁰, o kaip jau minėta prieš tai, tėvai, nepilnamečiui priteisus žalos atlyginimą, tėvai gali tvarkyti nepilnamečio turtą uzufrukto teisėmis.

Siekiant užtikrinti veiksmingą vaiko, patyrusio žalą dėl nusikalstamo sveikos, teisės į žalos atlyginimą realizavimą, svarbu nustatyti kuris įstatyminis atstovas konkrečiu atveju pripažįstamas civilinio ieškovo (vaiko, nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos) atstovu. Remiantis LAT išaiškinimu, kasacinėje nutartyje baudžiamajoje byloje, pažymėjo, kad „*< > imperatyvios normos turi būti aiškiai apibrėžtos ir iš jų turinio turi būti suprantama, jog teisinių santykių dalyviams neleidžiama pakeisti tokių teisės normų galiojimo ir taikymo susitarimais ar kitais būdais. Įstatymo norma laikytina imperatyvia, kai joje nepalikta galimybės sutarties šalims susitarti kitaip. Kasacinio teismo jurisprudencijoje išaiškinta, jog CK 1.80 straipsnio 1 daliai taikyti būtina konstatuoti dviejų sąlygų visetą: kad teisės norma yra imperatyvi ir kad jos pažeidimo padarinys – sandorio*

⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 3 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-252/2007“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=7ba46058-250d-493f-9ac4-61bdeac66fb7>.

⁸⁹ *ibid*

⁹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-809/2007“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=b0d8e012-8290-4260-87ee-3128b45d04d7>.

negaliojimas. Sprendžiant dėl abiejų šių sąlygų esminę reikšmę turi ne lingvistinė normos išraiška, o interesas, kurio apsaugą ji užtikrina. <...> Teisės norma, kurioje nėra aiškiai išreikšto imperatyvo, gali būti pripažįstama imperatyvia, įvertinus jos tikslus ir uždavinius, objektą ir interesą, kurį ta teisės norma gina, taip pat tos teisės normos sisteminius ryšius su kitomis normomis ir kt. (žr., pvz., kasacinę nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-499-313/2015 ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką).⁹¹ Šis išaiškinimas yra svarbus tuo, kad uzufrukto teisė apsprendžia tai, jog vaiko turtinių santykių negali tvarkyti vienas iš tėvų (net jei jis sudarė, pavyzdžiui, draudimo sutartį), kai tas tėvas ar motina negyvena su vaiku. Būtent todėl, kad pirmiausiai, toks susitarimas prieštarauja CK 3.190 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam imperatyviam teisiniam reguliavimui. Tai reiškia, kad vieno iš tėvų priimtas finansinis sprendimas vaiko vardu, jo interesams, dar nepadarą jo tinkamu civilinio ieškovo atstovu.

Kartu būtina pažymėti, kad LAT nutartyse formuojama praktika, kad tam tikrais atvejais, nuo nusikaltimų tiesiogiai nukentėjusi fiziniam asmeniui, paprastai - vaikui, neturtinę žalą gali patirti ir civilinį ieškinį dėl to reikšti ir artimai susiję asmenys, paprastai - tėvai: „Kasacinės instancijos teismo praktikoje yra išaiškinta, kad su sužalotu asmeniu susijusiems asmenims (tėvams, vaikams, sutuoktiniui) gali būti padaryta reikšminga neturtinė žala, pasireiškianti dideliu neigiamu poveikiu. Pirmiausia tai pasakytina apie asmenis, kurie emociškai labai susiję su nukentėjusiuoju. Tai – tėvai, vaikai, sutuoktiniai, kurių tarpusavio santykiai yra labai glaudūs. Ar jie tokie yra, turi būti sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju. Asmeniui, kuris pats nepatyrė fizinių sužalojimų, bet išgyveno dėl jo vaiko sužalojimo, patyrė dvasinius išgyvenimus dėl neaiškumo, kaip padaryti sužalojimai paveiks jo vaiko sveikatą ateityje, ar sužalojimo pasekmės pavyks pašalinti jį gydant, teisingumo sumetimais neturtinės žalos atlyginimas gali būti priteisiamas pagal konkrečios bylos aplinkybes.“⁹² Tokia praktika tęsiama, kaip matyti iš naujausių nutarčių: pavyzdžiui, LAT 2025 m. balandžio 16 d. nutartyje nurodyta, kad „Neturtinė žala pagal savo pobūdį yra asmeninė žala, tačiau mirties ar asmens sveikatos sužalojimo atveju civiliniu ieškovu gali būti pripažintas šeimos narys ar artimasis giminaitis (iš jų – tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyveno neįregistravęs santuokos (partnerystė), kiti asmenys), kuris turi teisę reikšti civilinį ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-248-1214/2024). <...> Nagrinėjamu atveju eismo įvykio metu buvo sužalota A. Š. duktė G. Š., jai

⁹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 2 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-130-1073/2021“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=79c535bf-2910-4fb7-9c50-03cb5a2582f8>.

⁹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225-895/2016“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8fb8e5a6-b88e-4a23-838a-0c6337c48025>.

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-331-976/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cca91c73-968e-495b-8a98-c7e4aaedf9e>.

nustatytas sunkus sveikatos sutrikdymas. Mergaitė juda su neįgaliojo vežimėliu, pati negali atlikti net higienos procedūrų. Nepilnametė G. Š. liko neįgali visam gyvenimui, pasekmės fizinei ir emocinei būklei yra itin sunkios. <...> Taigi dėl G. Š. padarytų sveikatos sužalojimų, jos motinos A. Š. patirto psichologinio skausmo, dvasinių išgyvenimų, nepatogumų, dvasinio sukrėtimo, neigiamų išgyvenimų įtakos psichologinei būsenai, bendravimo galimybių sumažėjimo, pasikeitusio gyvenimo ir patiriamų nepatogumų, kasdienio gyvenimo kokybės suprastėjimo, diskomforto pirmosios instancijos teismas, nepažeisdamas CK ir BPK normų, teisėtai priteisė 25 000 Eur neturtinei žalai atlyginti. <...>⁹³

Tačiau kitoje byloje LAT pažymėjo, kad vien tik sąsajų su nukentėjusiuoju būvimas savaime nesudaro absoliučios teisės į žalos atlyginimą, kurio reikalauja tiesiogiai nuo nusikaltimo nenukentėję asmenys: „Tačiau ir šiais atvejais kiti asmenys, kurie nėra nukentėjusieji, bet susiję su asmeniu, patyrusiu tokią žalą, teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi tik išimtiniais atvejais (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2013). Suprantama, kad nukentėjusiojo šeimos nariai, giminaičiai, kiti artimi asmenys dėl nusikalstamų veikų, padarytų nukentėjusiajam, dažnai patiria neigiamų emocijų, tačiau tai nereiškia, kad visi tokie asmenys, nesant ypatingų aplinkybių, gali įgyti teisę reikalauti atlyginti neturtinę žalą bet kurioje baudžiamojoje byloje (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-324-507/2016). Svarbu pažymėti ir tai, kad neturtinės žalos atlyginimo paprastai gali prašyti CK 6.284 straipsnio 1 dalyje išvardyti asmenys – mirusiojo ar sužaloto asmens nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai, kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai, mirusiojo vaikai, gimę po jo mirties, ar šios normos kriterijus atitinkantys asmenys (buvo mirusiojo išlaikomi ar jo mirties dieną turėjo teisę į tokį išlaikymą). Atitinkamai ar jie tokie yra, ar yra susiklosčiusi išskirtinė situacija byloje, turi būti sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju (kasacinės nutartys civilinėje byloje Nr. 3K-7-255/2005, baudžiamosiose bylose Nr. 2K-61-696/2016, 2K-331-976/2018, 2K-63-511/2021).“⁹⁴

Kai tiesioginis nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos žūsta – nukentėjusiuoju ir civiliniu ieškovu pripažįstamas šeimos narys ar artimas giminaitis, su kuriuo sieja artimi faktiniai ryšiai, kaip LAT pažymėjo: „Taip pat aiški yra teismų praktika, pagal kurią asmens gyvybės atėmimo atveju nukentėjusiuoju ir civiliniu ieškovu gali būti pripažintas šeimos narys ar artimasis giminaitis (iš jų – tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyveno neįregistravęs santuokos (partnerystė), kiti asmenys), kuris turi teisę reikšti civilinį ieškinį dėl

⁹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. balandžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-80-697/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=38b7bb64-e436-43bb-92ad-5b5558307083>.

⁹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-248-1214/2024“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=58915022-bff3-4c91-9944-02e803a18605>.

neturtinės žalos atlyginimo (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-464/2005, 2K-4/2011, 2K-593/2011, 2K-90/2012, 2K-386/2012, 2K-431/2013, 2K-525/2013 ir kt.).⁹⁵

Kalbant apie civilinius ieškovus, paminėtina, kad jie gali naudotis ir įgaliotojo atstovo pagalba. BPK 55 straipsnyje numatyta, kad įgaliotasis atstovas „*gali būti advokatas arba advokato pavedimu advokato padėjėjas, o ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar teisėjo leidimu – ir kitas aukštąjį teisinį išsilavinimą turintis asmuo, kurį proceso dalyvis įgaliojo atstovauti savo interesams. Juridinio asmens atstovu gali būti juridinio asmens vadovas arba įgaliotas darbuotojas ar advokatas.*“ Čia svarbu pažymėti, kad įgaliotasis atstovas nėra tapatus asmuo atstovui pagal įstatymą. Įgaliotojo asmens pareiga pagal BPK 56 straipsnį yra teikti atstovaujamam asmeniui teisinę pagalbą ir atstovauti nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens interesams. Jam suteikiamos visos tos pačios teisės kaip ir jo atstovaujamam proceso dalyviui. Taip pat, BPK 55 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta ir būtinoji teisinė pagalba: „*Įgaliotojo atstovo dalyvavimas būtinas bylose dėl nusikalstamų veikų žmogaus sveikatai, laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, vaikui ir šeimai ar dorovei, kai nuo šių veikų nukentėjo nepilnametis*“. Ši nuostata svarbi tuo, kad užtikrina tinkamą nepilnamečių teisių ir teisėtų interesų gynybą.

Kalbant apie civilinį atsakovą, reikšminga ir tai, jog nors BPK to tiesiogiai nereguliuoja, civiliniu atsakovu gali būti bet kuris įtariamas ar kaltinamas asmuo (arba už jį materialiai atsakingas asmuo), kuriam civilinis ieškovas byloje pareiškia civilinį ieškinį (CPK 41 straipsnis), tačiau šis klausimas bus aptartas vėliau, antroje darbo dalyje.

Galiojantis teisinis reguliavimas nustato, kad civilinio ieškovo ir civilinio galimybės aktyviai dalyvauti procese iš esmės yra apribotos tik civiliniu ieškiniu. .

Apibendrinant, galima teigti, kad civilinio ieškovo ir atsakovo teisinis statusas suteikia lygias teises dalyvauti teismo procese, bylos nagrinėjime, o skirtumai, kurie susiję su galimybe būti atsakovu bei ieškovu įtvirtinti teisės aktuose taip, kad apsaugo tiek nukentėjusių nuo nusikalstamos veikos, tiek ir kaltininkų teises.

⁹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-248-1214/2024“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=58915022-bff3-4c91-9944-02e803a18605>.

2. CIVILINIO IEŠKINIO PAREIŠKIMO, ĮRODINĖJIMO, NAGRINĖJIMO ir IŠSPRENDIMO BAUDŽIAMOJOJE BYLOJE PROCEDŪRINIAI ASPEKTAI

2.1. Civilinio ieškinio pareiškimas, įrodinėjimas ir nagrinėjimas baudžiamajoje byloje

Analizuojant civilinio ieškinio baudžiamajoje byloje pareiškimą tikslinga pabrėžti, jog *„pirmiausia ieškinys yra reikalavimas, kuriuo yra prašoma apginti materialinę subjektinę teisę ar įstatymo saugomą interesą. Tačiau kadangi šį ieškovo reikalavimą gali nagrinėti tik teismas, tai jis ir yra pirmiausia teikiamas teismui, bet ne atsakovui <...> Tai, kad ieškinys yra teisminės gynybos įgyvendinimo priemonė ir visada pareiškiamas teisme, skiria jį nuo reikalavimų, pareiškiamų ne teisme (pvz., pretenzijų). Kadangi ieškinys yra procesinė subjektinių teisių ir įstatymo saugomų interesų gynimo priemonė, tai jis yra ir juridinis faktas, skatinantis teismą vykdyti teisingumą ir kartu sukuriantis civilinius procesinius teisinius santykius, ir yra būtina sąlyga atlikti visus kitus tiek šalių, tiek teismo procesinius veiksmus.“⁹⁶*

Nagrinėjant civilinį ieškinį baudžiamajoje byloje yra taikomas BPK, taip pat aktualus yra BK, kadangi žala kyla iš nusikalstamos veikos. Taip pat, taikomos ir CK nuostatos, nes jos apibrėžia, kas yra žala, nustato, kas atsakingas už kito asmens padarytą žalą (CK 6.265 straipsnis) bei CPK, tiek kiek neprieštarauja BPK, o kartais, kai civilinis ieškinys perduodamas nagrinėti civilinio proceso tvarka, tik CPK.

Pagal BPK nuostatas, žalos atlyginimas baudžiamajoje byloje gali būti įgyvendinamas ir nepareiškus civilinio ieškinio, t.y. jis gali būti savanoriškas (BPK 107 straipsnis) arba jei nusikalstama veika padaryta tik turtinė žala, nustatoma, kad daiktai ar kitos materialios vertybės priklauso nukentėjusiajam ar kitam asmeniui gali būti grąžinamos nukentėjusiajam (BPK 108 straipsnis). Kita vertus, kai civilinis ieškinys yra pareiškiamas baudžiamajame procese, teismas kartu su baudžiamąja byla nagrinėja turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo klausimą (BPK 109 straipsnis).

BPK nenustato specialių reikalavimų civiliniam ieškiniui, o teismų praktika pritaria atvejams, kai teismams pateikiamas civilinis ieškinys savo forma ir turiniu atitinka bendruosius procesiniam dokumentui keliamus reikalavimus (CPK 111, 135 straipsniai).

Įstatymas saugo ir valstybę bei tuos, kurie dėl nepilnametystės, ligos, priklausomybės nuo kaltinamojo ar kitų priežasčių patys negali pareikšti civilinio ieškinio, nes BPK 117 straipsnis tokiu atveju įpareigoja prokurorą pareikšti tokį ieškinį teisme. Tačiau prokuroras netampa civiliniu ieškovu, jis iš esmės atstovauja civilinio ieškovo teises ir interesus.

⁹⁶ Vigita Vėbraitė, „Ieškinio samprata ir rūšys civiliniame procese“, *Teisė* 60 (2006): 165.

BPK 112 straipsnis numatyta, kad „*Civilinis ieškinys pareiškiamas paduodant ieškinį ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar teismui bet kuriuo proceso metu, tačiau ne vėliau kaip iki įrodymų tyrimo teisme pradžios*“, o jei jis tuo metu nepareiškiamas, nukentėjusiam asmeniui išlieka teisė pareikšti ieškinį civilinio proceso tvarka.

LAT yra pažymėjęs, jog „*Atsižvelgiant į baudžiamosios bylos ikiteisminio tyrimo specifiką, civilinis ieškinys ikiteisminio tyrimo metu gali būti pareiškiamas bet kurioje tyrimo stadijoje, net ir nenustačius nusikalstamos veikos padarymu įtariamo asmens ar dalies jų, taip pat visų nusikalstamos veikos padarymo faktinių aplinkybių. Todėl civilinio ieškinio pagrindas ar dalykas gali būti tikslinami iki įrodymų tyrimo teisiama jame posėdyje pradžios. Tam tikrais atvejais ieškinio reikalavimų tikslinimas galimas ir įrodymų tyrimo metu*“⁹⁷

LAT yra pasisakęs, jog: „*Baudžiamojo proceso įstatyme neliama specialūs (imperatyvūs) reikalavimai civilinio ieškinio pareiškimo turiniui, todėl pasitaiko atvejų, kai civilinis ieškinys suformuluojamas netiksliai, nepasinaudojama galimybe suformuluoti alternatyvius reikalavimus ir pan., tačiau tai nesudaro teisinio pagrindo jo nenagrinėti, nes įstatymas nedraudžia pareikšto ieškinio tikslinti ir jau pradėjus įrodymų tyrimą. Nagrinėjamu atveju N. P. viso bylos tyrimo ir nagrinėjimo metu civiliniame ieškinyje formulavo prašymą grąžinti butą natūra, tačiau aptartas teisinis reguliavimas bei bylos duomenų analizė rodo, kad toks reikalavimas yra neįgyvendinamas, todėl pateiktas ieškinys turėtų būti tikslinamas, nes teisė į žalos atlyginimą realiai gali būti įgyvendinama tik tuo atveju, kai ieškinio turinys informatyvus, proceso dalyviams suprantamas, jame išsamiai nurodytos aplinkybės ir įrodymai, kuriais grindžiamas materialinis reikalavimas.*“⁹⁸ Tai svarbu ir dėl to, kad ne visada iki įrodymų tyrimo teisme pradžios ne visi duomenys civiliniam ieškovui gali būti žinomi (pavyzdžiui, neaiškus tikslus ieškinio dydis, nežinomi visi asmenys (įtariamieji ar kaltinamieji), dėl kurių nusikalstamos veikos ieškovas patyrė žalos, ir pan.)⁹⁹.

Atvejais, kai už kaltininko padarytą žalą yra materialiai atsakingas kitas asmuo, civilinis atsakovas gali būti įtraukiamas netgi apeliacinio bylos nagrinėjimo stadijoje, tačiau tuomet būtina atlikti įrodymų tyrimą: *Jei už kaltinamojo veikas materialiai atsakingas asmuo kaip civilinis*

⁹⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-124-648/2016“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9ce668b3-1b8b-4163-947d-16585e2bf824>.

⁹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-50-1073/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ee6ad554-1a88-4bf0-8148-6f4c313834f9>.

⁹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-202-303/2020.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=51a19e16-5023-401e-8d64-1e03272d8907>
„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-37-648/2023.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cfb5be5-8292-471e-b337-9a9158c1e1b7>

atsakovas nebuvo įtrauktas pirmosios instancijos teismo teisiamajame posėdyje, tai tinkamo atsakovo įtraukimo į bylą klausimas gali būti sprendžiamas ir apeliacinio bylos nagrinėjimo stadijoje (pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-325/2006, 2K-655/2006, 2K-656/2007, 2K-141/2009, 2K-485/2011, 2K-217-699/2015). <...> Tokiu atveju dėl civilinio ieškinio atliekamas įrodymų tyrimas (BPK 324 straipsnio 6 dalis) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-217-699/2015, 2K-224-942/2018).“¹⁰⁰

Jeigu nuketėjęs asmuo, dėl savo nepakankamų teisinių žinių ar kitų objektyvių priežasčių, negali tinkamai pareikšti ieškinio dėl žalos, padarytos nusikalstama veika, atlyginimo, tokiu atveju prokurorui arba ikiteisminio tyrimo pareigūnui tenka pareiga nustatyti tinkamą civilinį ieškovą ir atsakovą: „Atsižvelgiant į BPK nuostatas (BPK 110, 111, 45 straipsniai, 44 straipsnio 10 dalis), teismas privalo būti pakankamai, neperžengdamas įstatyme nurodytų ribų, aktyvus sprendamas baudžiamajame procese civilinio ieškinio klausimus. Tuo atveju, kai pagal įstatymą (BPK 109 straipsnis, CK 6.264 straipsnio 1 dalis) nusikalstama veika padaryta žalą turi atlyginti ne kaltinamasis ar ne tik jis, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teisėjas tai privalo išaiškinti civiliniam ieškovui. Civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo statusui įgyti nepakanka vien tik asmens, kuriam nusikalstama veika padaryta turtinės ar neturtinės žalos, valios – tam reikia ir prokuroro ar teismo procesinio sprendimo (BPK 110 straipsnio 1 dalis, 111 straipsnio 1 dalis). <...> Taigi net ir tuo atveju, kai civilinis ieškovas neišreiškia savo valios dėl pagal įstatymą materialiai už įtariamojo (kaltinamojo) veiksmus atsakingo asmens įtraukimo į bylą kaip civilinio atsakovo, tokį sprendimą, atsižvelgus į bylos aplinkybes, privalo priimti prokuroras ar teismas. <...>.“¹⁰¹

Aptarta praktika leidžia teigti, kad baudžiamajame procese sudarytos gana palankios sąlygos pareikšti civilinį ieškinį dėl žalos, padarytos nusikalstama veika, atlyginimo baudžiamajoje byloje.

Tačiau, kai nagrinėjama civilinė byla dėl žalos atlyginimo, kuri buvo padaryta nusikalstama veika, nukentėjusiajam taip pat nustatytos specialios taisyklės tokią žalą prisiteisti, t.y. CPK 83 straipsnio 4 d. numato, kad asmuo, besikreipiantis dėl nusikalstama veika padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo yra atleidžiamas nuo žyminio mokesčio ir kitų bylinėjimosi išlaidų mokėjimo. Tačiau jei asmuo pareiškė tokį ieškinį baudžiamajoje byloje, o teismas jį atmeta, tuomet asmuo „netenka teisės pareikšti tą patį ieškinį civilinio proceso tvarka“ (BPK 112 straipsnio 4 dalis), ir atvirkščiai

¹⁰⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-181-628/2020“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cb0b3772-28aa-406e-9ba5-37bf31107c58>.

¹⁰¹ Ibid.

Be kita ko, aktualu aptarti ir atvejus, kai baudžiamojoje byloje pareiškiamas ieškinys dėl žalos atlyginimo, kuris jau buvo išspręstas civilinėje byloje.

CPK 137 straipsnio 2 d. 4 p. numatytas draudimas antra kartą priimti ir nagrinėti tą patį civilinį ieškinį, o šias nuostatas papildo ir BPK 112 straipsnyje įtvirtintas teisinis reguliavimas, kad išsprendus civilinį ieškinį civilinėje byloje, dėl to paties ieškinio baudžiamojoje byloje priteisimo kreiptis jau nebegalima, todėl ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas turi atsisakyti priimti ieškinį. Net jei tokį ieškinį teismas, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas ir priėmė, jis negali būti tenkinamas¹⁰². LAT yra pasisakęs, koks ieškinys laikytinas tapačiu ir ne: „*pagal CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punkto prasmę tapačiais ieškiniai yra pripažįstami tada, kai sutampa visi trys elementai – šalys (ieškovas ir atsakovas), ieškinio dalykas ir faktinis ieškinio pagrindas. Jei sutampa ieškinio dalykas ir pagrindas, tačiau bylos šalis yra kita, ieškinys nelaikomas tapačiu.*“¹⁰³

Civilinis ieškovas, net pareiškęs ieškinį, turi teisę proceso metu atsisakyti jo. Nesant aiškaus reguliavimo BPK, gali susidaryti situacija, kai netinkamai atsisakius civilinio ieškinio, gali užkirsti kelią žalos atlyginimui civilinio proceso tvarka. Vis dėlto, Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra išaiškinęs, kad teismai negali formaliai priimti ieškinio atsisakymo baudžiamojoje byloje, neįsitikinęs, kad nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos tai daro laisva valia ir suprasdamas to pasekmes. Jei šios aplinkybės neįvertinamos, toks atsisakymas gali nepagrįstai apriboti nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens teisę į teismą ir žalos atlyginimą, todėl prioritetas teikiamas jo teisių apsaugai, o ne proceso formalumams: „<...> teismas tinkamai neišaiškino nukentėjusiajai ieškinio atsisakymo teisinių pasekmių, neįsitikino, kad nukentėjusioji jas supranta; antra, teismas priėmė ieškinio atsisakymą tinkamai neišsiaiškinęs tikrųjų tokio jos pareiškimo priežasčių, neįvertinęs nukentėjusiajai įvykdyto nusikaltimo pobūdžio, jos amžiaus, situacijos, kurioje ji pareiškė atsisakanti ieškinio, ir kt. reikšmingų aplinkybių. Taigi nepaneigta abejonė, kad ieškovė ieškinio atsisakė nesuprasdama tokio veiksmo padarinių ir ne laisvai apsisprendusi, o dėl savo psichologinės būsenos po nusikaltimo ir teismo posėdžio metu bei teisiųjų aplinkos poveikio. CPK 294 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad, bylą nutraukus, vėl kreiptis į teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu neleidžiama. Pagal CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punktą teismas atsisako

¹⁰² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-76-788/2020“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1777fb97-eb39-4b2b-96b3-a2e7a16a35e9>

¹⁰³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-89-511/2023“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=35f806f7-fbb6-4481-a9e3-a442f7ac7a84>.

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-76-788/2020“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1777fb97-eb39-4b2b-96b3-a2e7a16a35e9>

priimti ieškinį, jeigu yra įsiteisėjusi teismo nutartis priimti ieškovo ieškinio atsisakymą; jeigu ši aplinkybė paaiškėja vėlesnėse proceso stadijose, teismas nutraukia bylą (CPK 293 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Taigi ieškovės teisė į teismą yra ribojama dėl to, kad baudžiamojoje byloje priimtas jos ieškinio atsisakymas ir šiuo pagrindu bylos dalis dėl civilinio ieškinio nutraukta. <...> Atsižvelgdama į aptartų aplinkybių visumą teisėjų kolegija konstatuoja, kad atsisakymas priimti ieškovės ieškinį dėl žalos atlyginimo tuo pagrindu, kad baudžiamojoje byloje priimtas jos ieškinio atsisakymas ir atitinkama bylos dalis nutraukta, būtų nepateisinamas jos teisės į teismą ribojimas. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai taikė proceso teisės normas, reglamentuojančias civilinio ieškinio atsisakymą. Dėl šios priežasties teismų procesiniai sprendimai naikintini ir ieškinio priėmimo klausimas perduotinas nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui. ¹⁰⁴

Kitas BPK nereguluotas klausimas – civilinio ieškinio senatis. Civilinis ieškinys negali būti reiškiamas suėjus ieškinio senaties terminui. CK 1.124 straipsnyje numatyta, kad ieškinio senatis „tai įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį.“ Tačiau štai čia kyla klausimai, kokie ieškinio pareiškimo terminai nustatyti įstatymu ir kada laikytina ieškinio senaties termino pradžia. LAT paaiškino, kas laikytina ieškinio senatimi: „Ieškinio senatis yra įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį (CK 1.124 straipsnis). Bendrasis ieškinio senaties terminas yra dešimt metų (CK 1.125 straipsnio 1 dalis). Reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo taikomas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas (CK 1.125 straipsnio 8 dalis). CK 1.127 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Taigi ieškinio senaties termino eiga prasideda tik po to, kai asmuo subjektyviai suvokia arba turi suvokti apie savo teisės pažeidimą. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad ieškinio senaties termino eigos pradžia įstatymo siejama ne su teisės pažeidimu (objektyviuoju momentu), bet su asmens sužinojimu ar turėjimu sužinoti apie savo teisės pažeidimą (subjektyviuoju momentu), nes asmuo gali įgyvendinti teisę ginti savo pažeistą teisę tik žinodamas, kad ši pažeista (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460-915/2015 ir joje nurodyta praktika). Ieškinio senaties termino pradžios momento konkrečiu atveju nustatymas yra fakto klausimas, kurio kasacinis teismas nenagrinėja (CPK 353 straipsnio 1 dalis), tačiau, remdamasis teismų nustatytomis aplinkybėmis, turinčiomis reikšmės ieškinio senaties termino pradžios nustatymui, teisės taikymo

¹⁰⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 21 d. kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-469/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a0ed49da-e366-4b10-8195-26954f7d9833>.

aspektu patikrina, ar bylą nagrinėję teismai teisingai taikė ir aiškino ieškinio senatį reglamentuojančias teisės normas.“¹⁰⁵ Taigi, kaip matyti iš išaiškinimo, ieškinio senaties pradžia laikytinas momentas, kai asmuo sužino apie savo pažeistas teises. Vis dėlto, toks žinojimas atrodytų yra labai subjektyvus matas. Tačiau kitame nutarime LAT yra pasisakęs, kaip reikėtų vertinti sužinojimą apie pažeistas teises: „CK 1.127 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460-915/2015). Taip pat kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad kai asmuo nurodo, jog apie savo teisės pažeidimą sužinojo ne pažeidimo dieną, o vėliau, teismas turi išsiaiškinti, kurią dieną rūpestingas ir apdairus asmuo, esant tokioms pat aplinkybėms, galėjo ir turėjo sužinoti, kad jo teisė pažeista (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460-915/2015). Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai netaikė ieškinio senaties. Teismas nesiaiškino, kada ieškovė sužinojo apie jos teisių pažeidimą (ieškovei net nebuvo užduotas toks klausimas); pati ieškovė ar prokuroras taip pat neįrodinėjo, kad apie pažeistas teises ieškovė sužinojo vėliau nei paties nusikaltimo padarymo dieną. <...> Tai, kad konkretūs asmenys, atsakingi už padarytą žalą, buvo nustatyti vėliau, atlikus ikiteisminį tyrimą (pirmi įtarimai šioje byloje pareikšti tik 2012 m. gruodžio 11–12 d.), nekeičia sužinojimo apie padarytą žalą momento. Apie patirtą žalą asmuo dažniausiai sužino žymiai anksčiau nei už šią žalą atsakingus asmenis, o nežinojimas, kurie konkretūs asmenys padarė žalą, nėra kliūtis baudžiamajame procese pareikšti civilinį ieškinį dėl žalos atlyginimo, kadangi ieškinio formai ir turiniui Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK), lyginant su Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu (toliau – CPK), keliami minimalūs reikalavimai ir konkretaus atsakingo asmens nurodymas ieškinyje nėra privalomas bent jau ikiteisminėje stadijoje.“¹⁰⁶ Taigi, vertinant sužinojimo apie savo pažeistas teises aplinkybes baudžiamojo proceso kontekste, vertinamas asmens apdairumas ir rūpestingumas ir šis momentas yra atsiejamas nuo konkrečių žalą padariusių asmenų nustatymo momento. T.y. apie tai, kad asmens teisės buvo pažeistos sužinoma, dažniausiai, žalą padarymo metu, o ne tada, kai nustatomi tą žalą padarę asmenys.

BPK 113 straipsnis numato civilinio ieškinio baudžiamajame procese nagrinėjimo tvarką. Šio straipsnio 1 d. numatyta, kad civilinis ieškinytis būtent yra nagrinėjamas ne pagal CPK, o pagal

105 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-89-689/2021“, Liteko, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8a52ace2-9424-464d-ae7f-b0da87775608>.

106 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 23 d. nutartis Nr. 2K-7-37-648/2023“, Liteko, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cfb5be5-8292-471e-b337-9a9158c1e1b7>.

BPK nuostatas. BPK 113 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad: „Kai nagrinėjant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje kyla klausimų, kurių sprendimo šis Kodeksas nereglamentuoja, taikomos atitinkamos civilinio proceso normos, jeigu jos neprieštarauja baudžiamojo proceso normoms.“

LAT nurodė, kad CPK normos turi neprieštarauti BPK normoms: „Iš BPK 113 straipsnio 2 dalies matyti, kad civilio proceso normos gali būti taikomos baudžiamojoje byloje, kai kyla klausimų, kurių sprendimo nereglamentuoja BPK, su sąlyga, kad civilinio proceso normos neprieštarauja baudžiamojo proceso normoms. Iš BPK 312 straipsnio 3 dalies matyti, kad baudžiamojo proceso normos aiškiai reglamentuoja civilinio atsakovo ar jo atstovo teisės apskųsti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio apimtį, todėl CPK 42 straipsnio nuostatomis negalima grįžti civilinio atsakovo ar jo atstovo teisių ginčyti nuteistojo kaltės baudžiamajame procese. Taip pat, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad baudžiamojo proceso normose įtvirtintas draudimas civiliniam atsakovui ar jo atstovui ginčyti nuteistojo kaltę nesukuria nelogiškų situacijų, kai darbdavys priverčiamas atlyginti darbuotojo padarytą žalą, atsiradusią ne dėl jo kaltės, bet jo pripažintą, nes tik kaltinamojo prisipažinimas nėra pagrindas apkaltinamajam nuosprendžiui priimti, o sprendimą dėl to, ar asmuo padarė kaltinime nurodytą nusikalstamą veiką, priima teismas tik po to, kai išsamiai ir nešališkai išnagrinėja visas bylos aplinkybes.“¹⁰⁷

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija be kita ko pažymėjo, jog civilinio proceso normos turi ne tik neprieštarauti baudžiamojo proceso normoms, bet ir principams: „remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 113 straipsnio 2 dalimi, kai nagrinėjant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje kyla klausimų, kurių sprendimo BPK nereglamentuoja, taikomos atitinkamos civilinio proceso normos, jeigu jos neprieštarauja baudžiamojo proceso normoms. Ši nuostata reiškia ir tai, kad civilinėje ir civilinio proceso teisėje įprastų standartų taikymas sprendžiant baudžiamojoje byloje pareikštą civilinį ieškinį turi būti suderintas su esminiais baudžiamojo proceso principais ir taisyklėmis.“¹⁰⁸

Nagrinėjant įrodinėjimo našta, pagal bendrąją bylų nagrinėjimo rungimosi principą (BPK 7 straipsnio 2 d.): „Kaltinimo ir gynybos šalys bylų nagrinėjimo teisme metu turi lygias teises teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus, pateikti prašymus, ginčyti kitos šalies argumentus ir pareikšti savo nuomonę visais klausimais, kylančiais nagrinėjant bylą ir turinčiais reikšmės jos teisingam išsprendimui.“ Bendroji CPK 178 straipsnyje įtvirtinta taisyklė, kad „Šalys turi įrodyti aplinkybes,

¹⁰⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337/2008“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2c0d5453-7b66-43ff-89ad-a06517ebd41c>.

¹⁰⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-75-788/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 17 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d8b97fce-ca9e-495d-99c3-a33b643745f8>.

kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus, išskyrus atvejus, kai yra remiamasi aplinkybėmis, kurių šio Kodekso nustatyta tvarka nereikia įrodinėti.“ Tačiau baudžiamojoje byloje pareikštas civilinis ieškinys nagrinėjamas pagal BPK nuostatas (113 straipsnis). Pagal BPK 109 straipsnį, duomenų, pagrindžiančių civilinio ieškinio pagrindą ir dydį, rinkimas nėra paliekamas vien civilinio ieškovo iniciatyvai. Kadangi civilinis ieškinys nagrinėjamas baudžiamojoje byloje, reikšmingas aplinkybės tiria ir įrodinėja civilinio ieškinio pagrįstumą ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, nors civiliniam ieškovui tenka prievolė pagrįsti žalos atlyginimo reikalavimo dydį. LAT yra pasisakęs, kad baudžiamojoje byloje įrodinėjimo našta tenka prokurorui, o bet kokios abejonės ar įtarimai, kurių negalima pagrįsti, turi būti aiškinami kaltinamojo naudai: „*Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatyme nustatytos įrodinėjimo taisyklės suponuoja tai, kad asmens kaltumas padarius baudžiamajame įstatyme uždraustą veiką turi būti grindžiamas patikimais ir pakankamais įrodymais, o abejonės, kurių BPK nustatytais būdais negalima pašalinti, turi būti aiškinamos kaltinamo asmens naudai, t. y. vadovaujantis in dubio pro reo principu. Be kita ko, šiuo principu vadovavosi apeliacinės ir kasacinės instancijos teismai, kurių priimtus sprendimus dėl A. U. išteisinimo prokuroras prašo panaikinti. Pažymėtina, kad in dubio pro reo principas įtvirtintas ir EŽTT praktikoje pagal Konvencijos 6 straipsnio 2 dalį. EŽTT sprendimuose, be kita ko, nurodoma, kad nekaltumo prezumpcija yra vienas iš teisingo baudžiamosios bylos nagrinėjimo, reikalaujamo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, aspektų. Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis, be kita ko, reikalauja, kad teisėjai, vykdydami savo pareigas, neturėtų išankstinės nuostatos, jog kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką, dėl kurios yra kaltinamas; įrodinėjimo našta tenka kaltinimui (prokurorui), ir bet kokios abejonės turi būti aiškinamos kaltinamojo naudai. Tad nekaltumo prezumpcija pažeidžiama tuo atveju, jeigu įrodinėjimo našta perkeliama nuo kaltinimo gynybai (pvz., 2001 m. kovo 20 d. sprendimas byloje Telfner prieš Austriją, peticijos Nr. 33501/96, 15 punktas; 2016 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje Poletan ir Azirovik prieš buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją, peticijos Nr. 26711/07, 63–64 punktai).*“¹⁰⁹ Taigi, iš esmės teismas pasisakė, kad įrodinėjimo našta perkėlus kaltinamajam būtų pažeista nekaltumo prezumpcija, todėl įrodymo našta tenka kaltinimui. Kitoje byloje LAT papildė, kad: „*BPK 20 straipsnio 5 dalis įpareigoja teismą vertinant įrodymus išsamiai ištirti bylos aplinkybes. BPK 44 straipsnio 6 dalyje įtvirtinto nekaltumo prezumpcijos principo sudėtinė dalis ir svarbi įrodinėjimo taisyklė yra in dubio pro reo principas, pagal kurį abejonės, kurių, išnaudojus visas galimybes, nepavyksta pašalinti, aiškinamos kaltinamojo naudai. Abejonių gali kilti dėl bet kurių bylos elementų: faktinių nusikalstamos veikos aplinkybių buvimo; teisinių*

¹⁰⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-8-222/2020“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1fd6474f-42bf-4702-963e-987e743b0edb>.

veikos požymių (nusikalstamos veikos sudėties elementų ar požymių, kitų nusikalstamai veikai kvalifikuoti reikšmingų aplinkybių) buvimo; sąlygų, būtinų duomenims pripažinti įrodymais, buvimo; atskirų įrodymų patikimumo ir jų įrodomosios reikšmės; įrodymų visumos pakankamumo nusikalstamą veiką padariusio asmens kaltumui konstatuoti ar kitų nagrinėjant bylą sprendžiamų klausimų. Tačiau kaltinamojo naudai aiškinamos ne bet kokios abejonės ir ne bet kada, o tik tokios, kurios yra reikšmingos galutiniam teismo sprendimui priimti ir kurių neįmanoma pašalinti, išnaudojus visas galimybes. Pažymėtina ir tai, kad abejonės gali būti pašalinamos ne tik atliekant BPK nustatytus veiksmus, kuriais tikrinami byloje esantys įrodymai ar gaunami nauji duomenys, bet ir tinkamai, laikantis įstatyme nustatytų taisyklių, vertinant įrodymus (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-30-689/2018, 2K-28-689/2021, 2K-227-976/2021, 2K-138-594/2025).¹¹⁰ Taigi, teismų praktika suponuoja, kad baudžiamajame procese įrodinėjimo našta negali būti perkeliama kaltinamajam net ir tais atvejais, kai kartu sprendžiamas civilinio ieškinio, pareikšto pačiam kaltinamajam, klausimas. Tai lemia specifinę situaciją, kai civilinio pobūdžio reikalavimai yra nagrinėjami laikantis griežtesnių baudžiamąjo proceso įrodinėjimo standartų, kas gali apsunkinti civilinio ieškinio tenkinimą, tačiau kartu užtikrina kaltinamojo teisių apsaugą.

Teismas be kita ko yra pažymėjęs ir tai, kad civilinio ieškovo teisės, skirtingai nei nukentėjusiojo (BPK 28 straipsnio 2 d., 256 straipsnio 2 d.) yra apribotos dėl kaltinime nurodytos veikos esminių faktinių aplinkybių ir jos kvalifikavimo, t.y. ieškovas neturi teisės teikti prašymo dėl kaltinimo keitimo, nes tokia teisė suteikiama tik prokurorui ir nukentėjusiam nuo nusikalstamos veikos asmeniui.¹¹¹

LAT netgi sprendė klausimą, ar civilinis ieškovas gali ginčyti išteisinamąjį nuosprendį, ir išaiškino, kad taip, gali, tačiau tik tiek, kiek tai susiję su civiliniu ieškiniu, t.y. dėl civilinio ieškinio pagrindo ir dalyko: „BPK 312 straipsnio 3 dalies nuostata, kad civilinis ieškovas ir jo atstovas turi teisę paduoti apeliacinius skundus dėl nuosprendžio dalies, kuri yra susijusi su civiliniu ieškiniu, neturi būti suprantama (aiškinama) siaurai, kad civilinis ieškovas gali ginčyti nuosprendžio dalį tik dėl ieškinio dydžio, su ieškiniu susijusius įrodymus ar pan. Civilinio ieškinio dydis (padaryta žala (nuostoliai)) yra tik viena iš civilinės (deliktinės) atsakomybės sąlygų. Kitos atsakomybės sąlygos yra neteisėta (baudžiamąjoje byloje – nusikalstama) veika, priežastinis ryšys tarp veikos ir atsiradusios žalos, kaltė. Visos šios sąlygos yra civilinio ieškinio baudžiamąjoje byloje pagrindas. Byloje turi būti

¹¹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. lapkričio 19 d. kasacinė nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-150-976/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ca231cce-9439-41ce-a4a8-ef3d9e39dfe9>.

¹¹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-7-66-648/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=17265fa8-1b21-4358-84b7-b90ab8c620d0>.

surinkti duomenys, patvirtinantys pareikšto civilinio ieškinio pagrindą ir dydį (BPK 109 straipsnis). Iš to išplaukia, kad civilinis ieškovas apeliaciniu skundu gali ginčyti teismo nuosprendį dalyje dėl civilinio ieškinio pagrindo ir dalyko, tačiau civilinio ieškovo apeliacinio skundo ribas apibrėžia jo procesinis statusas baudžiamajame procese ir įstatymo leidėjo valia nustatyta teisių ir pareigų visuma (pavyzdžiui, civilinis ieškovas gali ginčyti kaltininko išteisinimą, tačiau tiek, kiek tai susiję su civiliniu ieškiniu).“¹¹²

Taigi, civilinio ieškinio baudžiamajame procese įrodinėjimo modelis nėra tapatus nei klasikiniam civiliniam, nei baudžiamajam procesui: civilinis ieškovas turi pagrįsti žalos faktą ir dydį, tačiau civilinio ieškinio pagrindas glaudžiai priklauso nuo baudžiamojoje byloje įrodinėjamų aplinkybių, kurių įrodinėjimo našta tenka kaltinimui.

2.2. Probleminiai civilinio atsakovo tinkamo nustatymo atvejai

Pareiškiant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje yra užtikrinama civilinio ieškovo teisė pasirinkti civilinį atsakovą, taigi teismas, priimdamas ieškinį nevertina, ar civilinis atsakovas iš tikrųjų yra atsakingas. Remiantis LAT 2023 m. vasario 21 d. kasacine nutartimi baudžiamojoje byloje, „Civilinis ieškinys atsakovui yra svarbus tuo, kad tai dokumentas, kuriame yra įvardytas jam reiškiamas reikalavimas, nurodomas faktinis ieškinio pagrindas, o tai turi reikšmės gynybos būdų pasirinkimui. Pagal CPK 111 straipsnio 2 dalį kiekviename dalyvaujančio byloje asmens procesiniame dokumente, be kitų aplinkybių, turi būti dalyvaujančių byloje asmenų procesinės padėtys, vardai, pavardės ir kiti duomenys. <...> Pagal CPK nuostatas civilinis ieškovas pats pasirenka, ką jis laiko atsakingu už jam padarytą žalą ir ką procesiniame dokumente nurodyti atsakovu. <...> Teismas negali nelaikyti civiliniu atsakovu asmens, kurį tokiu civiliniame ieškinyje nurodė civilinis ieškovas, ar iš anksto nuspręsti, kad toks asmuo nėra atsakingas už padarytą žalą, – tokios galimybės CPK nenustato¹¹³. Tačiau, kita vertus, yra sudarytos sąlygos nenutraukus bylos, pakeisti ieškovą arba atsakovą tinkamu, CPK 45 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta galimybė teismui nustatius, kad ieškinys pareikštas ne to asmens, kuriam priklauso reikalavimo teisė, arba ne tam asmeniui, kuris turi pagal ieškinį atsakyti, vienos iš šalių motyvuotu prašymu, nenutraukiant bylos, pakeisti pradinį ieškovą arba atsakovą tinkamu ieškovu arba atsakovu. Pagal CPK 45 straipsnio 3 dalį, jeigu ieškovas nesutinka, kad atsakovas būtų pakeistas kitu asmeniu, teismas nagrinėja bylą iš

¹¹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-66-648/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=17265fa8-1b21-4358-84b7-b90ab8c620d0>.

¹¹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-654/2023“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=eb2f94c6-77fe-4c1e-8056-8dceaca01dad>.

esmės ir ieškinį atmeta. < > Šios nuostatos reiškia tiek ieškovo laisvę pasirinkti atsakovą, tiek tai, kad, civiliniame procese netgi pradinėje bylos nagrinėjimo stadijoje matydamas galimai netinkamą byloje dalyvaujantį atsakovą, teismas vis tiek turi bylą nagrinėti iš esmės ir priimti sprendimą dėl šio asmens.“¹¹⁴ Taigi, toks išaiškinimas pabrėžia ieškovo procesinę autonomiją pasirenkant atsakovą, tačiau kartu perkelia atsakomybės nustatymo klausimą į bylos nagrinėjimo iš esmės stadiją, taip užtikrinant atsakovo teisę į gynybą. Kita vertus, tai reiškia, kad net ir galimai netinkamai parinktas atsakovas negali būti eliminuotas ankstyvoje bylos nagrinėjimo stadijoje, todėl teismui tenka pareiga išspręsti civilinės atsakomybės klausimą tik išnagrinėjus bylą iš esmės. Toks teisinis reguliavimas iš esmės laikytinas ydingu dėl kelių priežasčių, pirma, teismo procesas tampa neefektyvus, yra sudaroma perteklinė našta galimai netinkamai pasirinktam atsakovui, nes asmuo, kuris galimai nėra atsakingas, vis tiek įtraukiamas į procesą ir priverstas gintis, patirdamas laiko bei finansines sąnaudas. Tai kelia abejonių dėl proceso šalių interesų pusiausvyros. Negana to, nėra efektyvaus ankstyvo patikros mechanizmo, leidžiančio eliminuoti akivaizdžiai netinkamą atsakovą. Nors ir egzistuoja galimybė pakeisti atsakovą, ji priklauso nuo šalių iniciatyvos, o ne nuo aktyvesnio teismo vaidmens. Galiausiai, toks reguliavimas lemia, kad civilinės atsakomybės klausimas atidedamas iki bylos nagrinėjimo iš esmės, nors kai kuriais atvejais jis galėtų būti išspręstas anksčiau, taip sutrumpinant procesą ir mažinant bylinėjimosi kaštus. Todėl tikslinga svarstyti aiškesnį ankstyvo civilinio atsakovo tinkamumo patikros mechanizmą, kuris leistų išvengti nepagrįsto asmenų įtraukimo į procesą, tačiau kartu nepažeistų civilinio ieškovo teisės pasirinkti atsakovą ir kaltinamojo bei civilinio atsakovo teisės į gynybą.

Kaip jau aptarta pirmiau, kaltinamasis, kuris atsako baudžiamąja tvarka laikomas ir civiliniu atsakovu; tačiau civiliniu atsakovu, jei yra įstatyme nustatytas pagrindas, gali būti pripažintas ir kitas nei kaltinamasis, asmuo, t.y., asmuo, materialiai atsakingas už kaltinamojo veiksmais padarytą žalą (BPK 111 straipsnis). Šių asmenų civilinės atsakomybės pagrindą nustato CK 6.264–6.279 straipsniai. Štai, tėvų materialinę atsakomybę už savo nepilnamečius vaikus numato CK 6.276 straipsnis, darbdavio - CK 6.264 straipsnis, didesnio pavojaus šaltinio valdytojo CK 6.270 straipsnis; draudiko – CK 6.254 straipsnis ir kt.

Toliau, iš esmės remiantis LAT išplėstinių kolegijų sprendimais, bus aptarti probleminiai civilinio atsakovo tinkamo nustatymo atvejai, o būtent, pirma, civilinės atsakomybės klausimai, žalai kilus dėl didesnio pavojaus šaltinio, antra, darbdavio; trečia, draudiko civilinės atsakomybės klausimai.

¹¹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-654/2023“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=eb2f94c6-77fe-4c1e-8056-8dceaca01dad>.

Šiame kontekste tikslinga aptarti situaciją, kaip teismai nustato tinkamą civilinį atsakovą, perdavus tą didesnio pavojaus šaltinį valdyti kitam. LAT tokią situaciją aiškino taip: „<...> *nuo faktinio teisėto automobilio perleidimo, nesusijusio su darbo santykiais, kitam fiziniam asmeniui momento automobilio savininkas nelaikytinas asmeniu, kurio veikla susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams asmenims. Tokiu asmeniu, galinčiu sukelti pavojų, yra fizinis asmuo, gavęs teisėtai faktiškai naudoti automobilį ne dėl darbo santykių (kasacinės nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-7-233/2000, 3K-1584/2002). Teisėtai perdavęs naudoti automobilį kitam asmeniui, automobilio savininkas nustoja būti asmeniu, kurio veikla susijusi su didesnio pavojaus šaltiniu.*”¹¹⁵ Teismas tai grindė tuo, jog sandoriai nėra draudžiami, net jei perduodamas, perleidžiamas ar parduodamas daiktas yra netvarkingas. Kita vertus, pasak LAT, jei yra įrodyta ir didesnio pavojaus valdytojo kaip civilinio atsakovo kaltė, tuomet jis gali būti laikomas subsidiariai atsakingu su kaltininku „<...> *Pagal CK 6.270 straipsnio 3 dalį didesnio pavojaus šaltinio valdytojas su tuo šaltiniu žalą padariusiu asmeniu solidariai atsako tik tuo atveju, jeigu dėl didesnio pavojaus šaltinio valdymo netekimo yra ir paties valdytojo kaltės (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimas, kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-49-788/2016). Pagal CK 6.270 straipsnio 3 dalį, aiškinamą kartu su kitomis CK nuostatomis, didesnio pavojaus šaltinio valdytojas laikomas kaltu dėl didesnio pavojaus šaltinio valdymo netekimo, o kartu ir dėl žalos atsiradimo, jei atliko neteisėtus veiksmus arba nesilaikė reikalavimo elgtis taip atidžiai ir rūpestingai, kad neprarastų galimybės valdyti didesnio pavojaus šaltinį ir taip nesudarytų prielaidų atsirasti tokioms situacijoms, kad kiti asmenys galėtų užvaldyti didesnio pavojaus šaltinį ir juo padaryti žalą. Taigi, civilinis atsakovas gali būti pripažintas solidariai atsakingu su kaltininku už nukentėjusiesiems padarytą turtinę ir neturtinę žalą tik tuo atveju, jei bus įrodyta jo kaltė.*”¹¹⁶ Kaltė gali būti įrodoma tokiais atvejais, kai nustatomas nerūpestingas, neprotingas, neapdairus didesnio pavojaus valdytojo veikimas ar teisės aktų nuostatų nesilaikymas: „*Didesnio pavojaus šaltinio teisėto valdytojo kaltė dėl didesnio pavojaus šaltinio netekimo suprantama kaip teisės aktų reikalavimų ar rūpestingo, protingo ir apdairaus asmens standarto (bonus pater familias principio) nesilaikymas, jeigu tai nulėmė galimybės valdyti didesnio pavojaus šaltinį praradimą ir to šaltinio užvaldymą neteisėtais kito asmens veiksmais.*”¹¹⁷ Be kita ko, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimu, teismas, nagrinėdamas žalos atlyginimo klausimus esant didesniajam pavojaus šaltiniui turi vertinti kiekvienu atveju individualiai ir iš karto taip, kad būtų nustatyta, kokia žalos atlyginimo dalis turi būti atlyginta

¹¹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-146-895/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=d1cc58dd-1a8a-43c7-9c1c-e61df10813ee>.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid.

didesnio pavojaus šaltinio valdytojo ir kokia – jį užvaldžiusio ir žalą padariusio asmens: „*teisinis reguliavimas, pagal kurį didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, atlyginęs visą didesnio pavojaus šaltiniu padarytą žalą ar didesnę, nei jis privalėtų atlyginti, žalos dalį, turi teisę regresu tvarka iš didesnio pavojaus šaltinį neteisėtai užvaldžiusio asmens išsireikalauti žalos atlyginimo dalį, kurią šis privalo sumokėti, suponuoją teismo pareigą, sprendžiant bylą dėl už asmenį, neteisėtai užvaldžiusį didesnio pavojaus šaltinį, sumokėtos žalos atlyginimo dalies susigrąžinimo, kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgti į visas bylos aplinkybes, įvertinti ir nuspręsti, kokią žalos atlyginimo dalį privalėjo sumokėti didesnio pavojaus šaltinio valdytojas ir kokią – tą šaltinį užvaldęs ir juo žalos padaręs asmuo.*“ Nors LAT mišri teisėjų kolegija 2016 m. balandžio 19 d. nutartyje baudžiamojoje byloje konstatavo, kad tokiose bylose labai svarbu įvertinti ne tik galimą didesnio pavojaus šaltinio neteisėtą užvaldymą, tačiau ir kitas aplinkybes, kaip antai ar didesnio pavojaus šaltinio valdytojas galėjo žinoti, kad didesnę pavojaus šaltinį perėmęs asmuo negali teisėtai juo naudotis. Nustačius šią aplinkybę, valdytojas atsako be kaltės: „*už didesnio pavojaus šaltinio sukeltą žalą tiek teisėtai, tiek neteisėtai faktinis jo valdytojas atsako be kaltės. <...> davimas vairuoti transporto priemonę tokios teisės neturintiems asmenims pažeidžia minėtas imperatyvias viešosios teisės normas, todėl yra neteisėtas, civilinės atsakomybės požiūriu tai yra neteisėti veiksmai<...> transporto priemonės valdytojas, leidęs vairuoti tokios teisės neturinčiam asmeniui, civilinės atsakomybės požiūriu laikomas kaltu ne tik tais atvejais, kai jis žinojo, bet ir tada, kai nežinojo, tačiau galėjo žinoti, kad transporto priemonę perduoda neteisėtai. Galėjimas žinoti, kad asmuo, kuriam perduodama transporto priemonė, neturi teisės jos vairuoti, nustatomas atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes (vairavimą perdavusio ir priėmusio asmens ryšių intensyvumą, ankstesnį jų elgesį). Pažymėtina, kad įrodinėjimo našta dėl kaltės nebuvimo (nežinojimo ir negalėjimo žinoti) tenka neteisėtai vairavimą perdavusiam asmeniui (CK 6.248 straipsnio 1 dalis).*“¹¹⁸

Nagrinėjant darbdavio atsakomybę, galima paminėti, kad dažniausiai darbdavio atsakomybė kyla kai nagrinėjami nusikaltimai pagal BK 176 straipsnį dėl darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo¹¹⁹. Kadangi tai palyginti standartiniai klausimai, nagrinėjant darbdavio atsakomybės problematiką, pateikiami tik sudėtingesni pavyzdžiai, kai darbdavys turi atsakyti dėl darbuotojų kaltės.

LAT nagrinėjo netiesioginę darbdavio civilinę atsakomybę ir išaiškino, kad darbdavys atsako už darbuotojo padarytą žalą, kai ši padaroma vykdant darbo funkcijas, o darbdavio kaltė yra

¹¹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo mišrios teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-49-788/2016“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5700358D-0DB8-4AEA-8919-0C5CBF3E1121>.

¹¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga“, AB-48-1.

sutapatinama su darbuotojo kalte ir tai yra daroma todėl, jog manoma, kad darbdavys geriau išmano galimas kilti rizikas, taigi ir turi dėti maksimalias pastangas to išvengti: „CK 6.264 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad samdantis darbuotojus asmuo privalo atlyginti žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų, einančių savo darbines (tarnybines) pareigas, kaltės. Darbuotojais laikomi asmenys, atliekantys darbą darbo sutarties arba civilinės sutarties pagrindu, jeigu jie veikia atitinkamo juridinio ar fizinio asmens nurodymu ir jo kontroliuojami (CK 6.264 straipsnio 2 dalis). <...>CK 6.264 straipsnyje nustatyta samdančio darbuotojus asmens netiesioginė civilinė atsakomybė. Kasacinis teismas savo jurisprudencijoje, aiškindamas šią teisės normą, yra nurodęs, kad samdantis darbuotojus asmuo yra atsakingas už tai, kad jo darbuotojai, atlikdami darbo pareigas, laikytųsi teisės aktų reikalavimų, nepažeistų bendrojo pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai ir tokiu būdu nepadarytų kitiems žalos. Netiesioginės atsakomybės taikymo atveju dėl asmeniui padarytos žalos kaltas yra darbuotojas. Samdančio darbuotojus asmens kaltė yra sutapatinama su darbuotojo kalte ir darbdavys atsako už darbuotojo darbo metu padarytą žalą, jei už tą žalą ne darbo metu atsakytų pats darbuotojas. Toks teisinis reguliavimas užtikrina nukentėjusiojo ir žalą padariusio darbuotojo interesų pusiausvyrą bei atlieka prevencinę funkciją, nes darbdavys, žinodamas apie ieškinių dėl darbuotojų veiksmis padarytos žalos atlyginimo atsiradimo riziką, skatinamas organizuoti įmonės veiklą tokiu būdu, kad žalos būtų išvengta arba jos atsiradimo rizika būtų minimali (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-328-248/2015 ir joje nurodyta praktika).“¹²⁰

Nors čia svarbu pažymėti, kad taikant darbdavio civilinę atsakomybę už darbuotojo nusikalstama veika padarytą žalą, yra ir saugiklių darbdavio atžvilgiu. LAT yra pažymėjęs, kad vien tas faktas, jog darbuotojas dirba pas darbdavį dar nereiškia, kad darbdavys bus atsakingas už bet kokius darbuotojo veiksmus, darbdaviui netiesioginė atsakomybė kyla, jei asmuo padarė žalą eidamas darbo pareigas, kurios jam priskirtos. Taigi, aktualu ir tai, kad taikant samdančio darbuotojus asmens civilinę atsakomybę už darbuotojo veiksmis padarytą žalą, be bendrųjų civilinės atsakomybės sąlygų (neteisėtų veiksmų, kaltės, žalos bei priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir žalos), reikia nustatyti ir papildomas sąlygas. LAT yra jas nurodęs: „turi egzistuoti darbdavio ir darbuotojo darbo ar civilinė sutartis, kurios pagrindu veikiama atitinkamo asmens nurodymu ir jam kontroliuojant, taip pat žala turi būti padaryta einant darbo (tarnybines) pareigas (CK 6.264 straipsnio 1, 2 dalys). Be to, samdančio darbuotojus atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų kaltės, atveju priežastinis ryšys yra dvejopo pobūdžio – jis turi būti nustatytas tarp darbuotojo veiksmų ir žalos, taip pat tarp samdančio darbuotojus asmens ir žalos padariusio asmens veiksmų (kasacinė nutartis civilinėje

¹²⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-89-689/2021“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=8a52ace2-9424-464d-ae7f-b0da8775608>.

byloje Nr. 3K-3-114/2011), t. y. turi būti nustatytas faktinis ir teisinis priežastinis ryšys. Nustatant faktinį priežastinį ryšį nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Nustatant teisinį priežastinį ryšį, sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo (deliktinės atsakomybės ribas siaurianti priežastinio ryšio teorija). Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia įvertinti atsakovo (šiuo atveju darbdavio), jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar teisėto intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą (pvz., kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167-611/2015). Nustačius, kad teisinę pareigą pažeidusio asmens elgesys pakankamai prisidėjo prie žalos atsiradimo, jam tenka civilinė atsakomybė pagal deliktinę prievolę (kasacinės nutartys civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-323-489/2016).¹²¹

Tačiau, LAT yra išaiškinęs ir tai, kad asmuo, nusikalstama veika padaręs žalą kaip darbuotojas, neatsako už žalą, tačiau pasibaigus juridiniam asmeniui, jis gali tapti skolininku, nes vien dėl to, kad pasibaigė juridinis asmuo, nukentėjusiojo teisė į žalos atlyginimą išlieka, kaip išlieka ir žalą sukėlusio asmens atsakomybė: „tais atvejais, kai įmonė, pagal CK 6.264 straipsnį atsakinga už žalos atlyginimą, tačiau jos neatlyginusi, likviduojama dėl bankroto, darbdavio atsakomybės už darbuotojo veiksmais padarytą žalą taisyklė turi būti aiškinama ne kaip naikinanti savo veiksmais (neveikimu) žalą sukėlusio asmens atsakomybę, bet kaip įtvirtinanti papildomas garantijas nukentėjusiajam. Priešingas CK 6.264 straipsnio aiškinimas prieštarautų bendrajai atsakomybės už sukeltą žalą taisyklei ir visiško žalos atlyginimo principui. CK 6.264 straipsnyje nustatyta atsakomybės už kitą asmenį taisykle siekiama, pirma, užtikrinti nukentėjusiojo interesus (toks mechanizmas jam garantuoja operatyvų ir realų kompensacijos gavimą, nes įmonė paprastai yra finansiškai pajėgesnė už fizinį asmenį, nereikia aiškintis konkretaus kaltininko) ir, antra, ginti ir žalą padariusį darbuotoją, iš dalies apsaugant jį nuo finansinės naštos (darbuotojui nereikia skubiai atlyginti žalos, darbdavys gali nesinaudoti regresu teise ar naudotis ja ribotai). Šie du siekiai gali būti suderinti tik tada, kai netiesioginės atsakomybės subjektas yra pajėgus patenkinti nukentėjusio asmens reikalavimus. Kai šių interesų suderinti neįmanoma ir jie konkuruoja tarpusavyje (pvz., neišliko netiesioginės civilinės atsakomybės subjekto, privalančio atlyginti žalą), prioritetas teiktinas nukentėjusio asmens interesų gynymui (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-328-248/2015). <...> Tokiu atveju darbuotojas, padaręs žalą nusikalstamais veiksmais, iki žalos atlyginimo išnykus

¹²¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201-1073/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=e0fc27a3-668c-422c-8873-4394902a2046>.

subjektui (darbdaviui), privalančiam už jį atlyginti žalą, gali būti tiesioginės civilinės atsakomybės subjektas (tiesioginis skolininkas) pagal deliktinę prievolę.”¹²²

LAT, aiškindamas juridinio asmens (kaip mokesčių mokėtojo) ir darbuotojo subsidiarios atsakomybės klausimą nustatė, kad, jei darbuotojas yra juridinio asmens valdymo organas (pvz. direktorius), kuris vykdydamas savo pareigas padarė nusikalstamą veiką, dėl kurios juridinis asmuo neįvykdė mokestinės prievolės, jis bus subsidiariai atsakingas, jei bus nustatytos tam tikros sąlygos. *∴ „Neįvykdytą mokestinę prievolę vertinant civilinės atsakomybės aspektu – kaip dėl negautų pajamų valstybės patirtą žalą, aktualios CK nuostatos dėl juridinio asmens – mokesčių mokėtojo teisinio savarankiškumo ir atsakomybės pagal prievoles jam priklausančiu turtu (CK 2.33, 2.50 straipsniai), iš kurių išplaukia išvada, kad už neįvykdytą savo prievolę visais atvejais pirmiausia atsako pats juridinis asmuo, o kitų asmenų atsakomybė yra subsidiari ir galima tik esant išskirtinėms situacijoms. Kasacinėje baudžiamųjų bylų praktikoje jau buvo sprendžiama situacija, kai juridinis asmuo neįvykdė mokestinės prievolės dėl netinkamo įmonės vadovo pareigų atlikimo, kai žala atsirado dėl dviejų nusikaltimų finansų sistemai padarymo (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-323-489/2016). Šioje nutartyje buvo aiškinti nuteisto asmens (juridinio asmens valdymo organo) atsakomybės dėl neįvykdytos juridinio asmens mokestinės prievolės pagrindai ir konstatuota, kad bendrovės vadovo atsakomybė tretiesiems asmenims yra subsidiaraus pobūdžio (CK 6.245 straipsnio 5 dalis). <...>.”¹²³*

Svarbūs yra ir klausimai, susiję su draudimo bendrovių civiline atsakomybe, kadangi, kaip yra pažymėjęs teismas, *„draudimo atveju pareiga atlyginti padarytą turtinę ir neturtinę žalą kyla dviem asmenims – draudikui ir žalą padariusiam asmeniui (draudėjui).“¹²⁴* Dažniausiai draudikų civilinės atsakomybės klausimai nagrinėjami BK 281 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos kontekste.

Draudimo bendrovių civilinės atsakomybės atveju, LAT baudžiamojoje byloje yra pažymėjęs, kad draudikas atlygina žalą tik tiek, kiek nurodyta draudimo sutartyje arba iki Civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje nurodyta viršutinė riba, tačiau jei žala didesnė – skirtumą turi atlyginti draudėjas, kadangi turi būti užtikrinamas visiškas žalos

¹²² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102-511/2024“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0850ac6e-38ab-4753-ab5d-e700bb89b051>.

¹²³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-304-976/2016“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8d52109d-b574-4f7a-bb34-85e769bc657e>.

¹²⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-117-719/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=914def58-aed6-469e-b077-74703bf42dd9>.

atlyginimo principas: „<...>Draudiko pareigos apimtis nustatoma pagal teisės normas, reglamentuojančias draudimo santykius, ir pagal draudimo sutartį (CK 6.254, 6.987 straipsniai). Bendroji taisyklė yra ta, kad, esant draudžiamajam įvykiui, draudikas atlygina žalą neperžengdamas sutartyje nustatytos draudimo sumos ribų. Tuo tarpu žalą padariusio asmens (draudėjo) pareiga atlyginti žalą kyla delikto pagrindu, t. y. jį su nukentėjusiuoju (civiliniu ieškovu) sieja deliktinė prievolė ir materialinės žalos atlyginimui taikomas visiškas žalos atlyginimo principas (CK 6.251 straipsnio 1 dalis, 6.263 straipsnio 2, 3 dalys). Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad, nepaisant to, jog draudiko prievolė atlyginti nukentėjusiajam padarytą žalą atsiranda transporto priemonių valdytojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties pagrindu, ji gali būti apribota minimalia draudimo suma, tačiau ne skirtingu atsakomybės režimu. Tai reiškia, kad draudikas turi atlyginti nukentėjusiajam ar kitiems teisę į žalos atlyginimą turintiems asmenims tiek, kiek turėtų atlyginti pats žalą padaręs asmuo, kurio civilinė atsakomybė apdrausta. Dėl šios priežasties vienintelis draudiko prievolę, lyginant su žalą padariusio asmens prievole, ribojantis veiksnys – Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymu 11 straipsnio 1 dalyje nustatytos draudimo sumos viršutinė riba.“¹²⁵

Nagrinėjant tinkamą civilinio atsakovo klausimą, tikslinga trumpai aptarti ir procesinių teisių perėmimo klausimą. Skirtingai nei CPK, BPK nereguliuoja šio klausimo.

CPK 48 straipsnyje 1 d. įtvirtina, kad: „*tais atvejais, kai viena iš ginčijamo arba sprendimu nustatyto teisinio santykio šalių pasitraukia iš bylos (fizinio asmens mirtis, juridinio asmens pabaiga ar pertvarkymas, reikalavimo perleidimas, skolos perkėlimas ir kiti įstatymų numatyti atvejai), teismas, jei yra pagrindas, rašytinio proceso tvarka tą šalį pakeičia jos teisių perėmėju, išskyrus atvejus, kai yra negalimas materialinių subjektinių teisių perėmimas. Teisių perėmimas galimas bet kurioje proceso stadijoje.*“, o to paties straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad teisių perėmėjas įgyja visas pagal ieškovo teisinį statusą priklausančias teises bei pareigas, o 3 dalis įpareigoja perėmėją pagrįsti savo dalyvavimą procese (pvz. pateikti paveldėjimo liudijimą). Atkreiptinas dėmesys, kad minėto CPK 48 straipsnio 1 d. yra nurodoma, kad teisių perėmimas gali būti negalimas, kai negalima atsieti asmeninių neturtinių ir turtinių teisių nuo palikėjo, t.y., kaip numatyta CK 5.1 straipsnio 3 d.: „*neatskiriamai susijusios su palikėjo asmeniu (teisė į garbę ir orumą, autorystė, teisė į autorinį vardą, į kūrinio neliečiamybę, į atlikėjo vardą ir atlikimo neliečiamybę), teisė į alimentus ir pašalpas, mokamas palikėjui išlaikyti, teisė į pensiją, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis.*“ Šiuo klausimu teismai yra pažymėję, jog: „*neturtinės žalos, padarytos smurtiniu nusikaltimu, atlyginimo*

¹²⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-117-719/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprennimupaieska/tekstas.aspx?id=914def58-aed6-469e-b077-74703bf42dd9>.

reikalavimas priskiriamas prie palikėjo turtinės reikalavimo teisės”¹²⁶. Tikslinga pastebėti, kad pagal šiuo metu CK 5.1 straipsnio 1 dalį, „Paveldėjimas – tai mirusio fizinio asmens turtinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams pagal įstatymą arba (ir) įpėdiniams pagal testamentą.“, to paties straipsnio 2 dalyje pateiktą paveldimų dalykų apibūdinimą ir jau minėtą 3 dalyje pateiktą nepaveldimų dalykų ir teisių apibūdinimą, galima teigti, kad paveldėtojas paveldėtų ir atsakovo, jam teismo sprendimu būtų iki jo mirties pripažinta atlyginti civilinę atsakomybę ir jis to būtų nepadaręs, pareigą ją atlyginti. Be to, net jei atsakovas mirtų, o teismo procesas nebūtų pasibaigęs, prievolė atlyginti žalą išlieka ir gali būti įvykdyta net ir skolininkui mirus, kaip tai išaiškino LAT 2025 m. spalio 16 d. nutartyje: „Nors kasacinio teismo praktika dėl pareigos atlyginti palikėjo padarytą žalą paveldėjimo nėra gausi, tačiau joje taip pat pripažįstama galimybė tokią pareigą paveldėti. Vienoje iš bylų vertinta, ar pareiga atlyginti eismo įvykio metu padarytą žalą perėjo atsakovei, priėmusiai palikimą. Kasacinio teismo pripažinta, kad tokio ginčo atveju palikėjo prievolė atlyginti žalą ją patyrusiems asmenims atsirado įvykus eismo įvykiui (deliktinė civilinė atsakomybė (CK 6.245 straipsnio 4 dalis, 6.246, 6.247, 6.248, 6.249, 6.250, 6.263, 6.270 straipsniai), t. y. prievolės atsiradimo palikėjui ir jo mirties momentai sutampa. Kadangi palikėjas eismo įvykio metu žuvo, tai nurodyta prievolė su visu palikėjo turtu perėjo atsakovei – palikimą priėmusiai įpėdinei (CK 5.1, 5.50, 5.67 straipsniai). <...>“¹²⁷. Teismas tokį prievolių perėjimą paveldėtojui grindžia tuo, kad mirus asmeniui, kuris turėtų atlyginti žalą, nepasibaigia jo turtinės teisės ir pareigos: „Palikėjui mirus, jo turtinės teisės ir pareigos nepasibaigia, bet įvyksta universalus jo turtinių teisių ir pareigų bei kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams. Teisių perėjimo universalumas pasireiškia tuo, kad palikėjo teisės ir pareigos pereina palikimą priėmusiam įpėdiniui, nepaisant to, ar šis žinojo esant atitinkamas palikėjo teises ar pareigas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-152/2006).“¹²⁸ Štai čia galioja CK nuostatos, kad palikimas turi būti priimtas visas (t.y. įskaitant turtą ir įsipareigojimus): „Įpėdinis negali atsisakyti dalies palikimo, priimti palikimo iš dalies (CK 5.50 straipsnio 1 dalis). Jis priima visą palikimą besąlygiškai, t. y. ir visas palikėjo reikalavimo teises bei pareigas. Taigi įpėdiniui kartu su paveldėtu turtu pereina ir palikėjo pareiga atlyginti šio eismo įvykio metu padarytą žalą, nes ji yra turtinė prievolė (CK 5.1 straipsnio 2 dalis, 6.245 straipsnio 1, 4 dalys). Taigi atsakovei, kaip įpėdinei, priėmusiai palikimą, perėjo palikėjo civilinės atsakomybės prievolė (CK 5.1 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-

¹²⁶ „Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-772/2007“.

¹²⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-91-943/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fc19d88c-41dd-4dc7-8672-ff109105c78c>.

¹²⁸ Ibid.

190/2009). „¹²⁹ Teismo argumentai, kodėl prievolė atlyginti žalą yra paveldima, yra tokie, jog prievolė atlyginti žalą gali būti atskiriama nuo konkretaus asmens, ji nėra grynai asmeninė, todėl gali pereiti paveldėtojams: „ <...> prievolė atlyginti žalą negali būti laikoma neatskiriamai susijusia su asmeniu, kadangi ji gali būti įvykdyta ir skolininkui mirus, įpėdiniams, jei tokių būtų, įvykdant ją pinigais. CK 6.245 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad deliktinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais. Prievolė atlyginti žalą nėra grynai asmeninė, todėl ši prievolė skolininkui mirus nesibaigia, o pereina skolininko įpėdiniams (CK 5.1 straipsnio 2 dalis). Kai įpareigotas asmuo miršta, reikalavimai atlyginti žalą pareiškiama jo įpėdiniams. Šie tokius reikalavimus tenkina pagal CK penktosios knygos nustatytas taisykles (CK 6.289 straipsnio 1 dalis). Įpėdinio atsakomybė už palikėjo skolas nustatoma taikant CK 5.52–5.53 straipsnius, o jo atsakomybės ribos priklauso nuo palikimo priėmimo būdo. „¹³⁰

Vis dėlto, praktikoje tokia situacija – atsakovo teisių perėmimas jam mirus - vargiai susidarytų, vien dėl to, kad jei atsakovas turėtų kokio turto – tai iš jo iš karto būtų išieškomas žalos atlyginimas, o jei tokio turto nebūtų, tuomet paveldėtojas gali atsisakyti palikimo (CK 5.60 straipsnis), taigi ir ta prievolė jam nepereitų.

2.3. Civilinio ieškinio sprendimo rūšys: patenkinimas, atmetimas, palikimas nenagrinėtu

Civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje išsprendžiamas vadovaujantis BPK 115 straipsniu.

Taigi, BPK numatyti tokie civilinio ieškinio išsprendimo būdai: patenkinimas (BPK 115 straipsnio 1 d.); perdavimas nagrinėti civilinio proceso tvarka (BPK 115 straipsnio 2 d.); atmetimas (BPK 115 straipsnio 1 d., 3 d.); palikimas nenagrinėtu (BPK 115 straipsnio 3 d.). Bankroto byloje pareikšti civiliniai ieškiniai sprendžiami pagal CK nuostatas nagrinėjant bankroto ar restruktūrizavimo bylą (BPK 114 straipsnis).

¹²⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-91-943/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fc19d88c-41dd-4dc7-8672-ff109105c78c>.

¹³⁰ Ibid.

Civilinio ieškinio patenkinimas, Teismas priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį gali patenkinti ieškinį arba pripažinti civiliniam ieškovui teisę į ieškinio patenkinimą, o klausimą dėl ieškinio dydžio perduoti nagrinėti civilinio proceso tvarka (BPK 115 straipsnio 1, 2 dalys).

LAT nurodo, kad „Sprendimą patenkinti civilinį ieškinį teismas priima tuo atveju, kai, remdamasis byloje esančiais įrodymais, nustato, kad ieškinys yra pagrįstas, t. y. fiziniam ar juridiniam asmeniui padaryta turtinė ar neturtinė žala; kaltinamojo veikoje yra nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių; tarp kaltinamojo veikos ir atsiradusios žalos yra priežastinis ryšys. Kitaip tariant, gali būti atlyginama tik ta žala, kuri yra nusikalstamos veikos pasekmė, ir tarp nusikalstamos veikos, kurią padaro kaltu pripažintas asmuo, ir atsiradusios žalos yra priežastinis ryšys“¹³¹. Taigi, tai reiškia, kad sprendžiant dėl civilinio ieškinio pagrįstumo, visų pirma, reikia nustatyti nusikalstamos veikos sudėtį. Kaip matyti iš teismų praktikos, ko gero, daugiausia dėmesio sulaukia priežastinio ryšio nustatymo klausimai. LAT yra išaiškinęs priežastinio ryšio sampratą ir jo nustatymo procesą: „pagal CK 6.247 straipsnyje pateiktą priežastinio ryšio sampratą ir teismų praktiką priežastinio ryšio nustatymo procesas turi du etapus. Pirmame etape nustatomas faktinis priežastinis ryšys. Šiame etape sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antrame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo (deliktinės atsakomybės ribas siaurinti priežastinio ryšio teorija). Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia įvertinti atsakovo, jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar teisėto intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą (pvz., kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167-611/2015). <....>Taigi priežastinis ryšys konstatuojamas tokiais atvejais, kai kaltininko veika, jos padarymo aplinkybės tiesiogiai, dėsningai, objektyviai nulemia kaltininkui inkriminuojamus baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281-746/2016).“¹³²

¹³¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-50-1073/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ee6ad554-1a88-4bf0-8148-6f4c313834f9>.

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-158-303/2021“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=57a17166-9ae4-4d40-a095-53e05c808216>.

„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-40-648/2024“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=de138208-a99e-4f79-858c-b26971611c7f>.

¹³² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-942/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4523b022-7034-47c2-ab96-7344d0f77362>

Jeigu civilinis ieškinys patenkinamas, tuomet yra skaičiuojamos palūkanos. CK 6.37 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad skolininkas privalo mokėti įstatymų nustatyto dydžio palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. LAT yra išaiškinęs, kad procesinės palūkanos „yra skirtos nuo teismo proceso pradžios iki teismo sprendimo įvykdymo susidariusiems minimaliems kreditoriaus nuostoliams kompensuoti, operatyviam teismo procesui ir teismo sprendimo įvykdymui skatinti.“¹³³ Civilinėse bylose jos priteisiamos tiek sutartinių, tiek deliktinių prievolių atvejais, jeigu toks reikalavimas pareikštas ir ieškinys tenkinamas. Baudžiamosiose bylose ši praktika ilgą laiką nebuvo vienoda: vienos procesinių palūkanų nebuvo priteisiamos, kitose – priteisiamos, tačiau skirtingai vertintas jų skaičiavimo pradžios momentas. LAT plenarinė sesija šį neaiškumą pašalino, išaiškindama, kad „*teismai, priimdami nuosprendį ir tenkindami baudžiamojoje byloje pareikštą civilinį ieškinį bei priteisdami turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimą, esant atitinkamam civilinio ieškovo reikalavimui, privalo priteisti ir procesines palūkanas, nustatytas CK 6.37 straipsnio 2 dalyje.*“¹³⁴ Nors procesinės palūkanos nėra laikomos atlygintinos žalos dalimi, jų priteisimas baudžiamojoje byloje atitinka civilinio ieškinio instituto paskirtį – kuo efektyviau užtikrinti nukentėjusiojo teisę gauti žalos atlyginimą. Šioje byloje teismas pasisakė ir dėl to, kad procesinės palūkanos baudžiamojoje byloje pareikštam civiliniam ieškiniui negali būti skaičiuojamos nuo bylos iškėlimo momento, kaip civiliniame procese. Jos gali būti priteisiamos tik nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo (arba vėlesnio teismo nustatyto termino), nes iki tol neįrodytas asmens kaltumas ir galioja nekaltumo prezumpcija bei teisė į gynybą. LAT paaiškino, kad: „*remiantis CK 6.248 straipsnio 1 dalimi, skolininko kaltė, kaip civilinės atsakomybės būtina sąlyga, preziumuojama, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus. Tai lemia tokį įrodinėjimo pareigos (CPK 178 straipsnis) pasiskirstymą tarp šalių, kai ieškovas privalo įrodyti atsakovo padarytus neteisėtus veiksmus, lėmusius žalos atsiradimą, o atsakovui tenka našta paneigti savo kaltę, t. y. kad jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina, kad žala nekiltų (CK 6.248 straipsnio 3 dalis). Be to, civilinėje teisėje yra įtvirtintas atsakomybės be kaltės institutas (griežta atsakomybė), kai įstatyme ar sutartyje nustatytais atvejais atsakovo kaltė iš viso neįrodinėjama (pvz., CK 6.266, 6.267, 6.270 ir kiti straipsniai). Galiojant tokioms nuostatoms, teismui pripažinus ieškinį įrodytu ir teisiškai pagrįstu, jau nuo bylos iškėlimo teisme momento skolininkas laikomas atsakingu už tai, kad laiku neįvykdė prievolės, ir dėl to, esant reikalavimui, nuo šio momento jam skaičiuojamos procesinės palūkanos. Taikant baudžiamąją*

¹³³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-75-788/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 17 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d8b97fce-ca9e-495d-99c3-a33b643745f8>.

¹³⁴ Ibid.

atsakomybę kaltės principas įgyvendinamas be jokių išimčių ir ribojimų (BK 2 straipsnio 3 dalis), be to, baudžiamajame procese galioja konstitucinis nekaltumo prezumpcijos principas, pagal kurį asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalis, BPK 44 straipsnio 6 dalis). <...>Remiantis BPK nuostatomis, reglamentuojančiomis žalos atlyginimo klausimus, būtina civilinio ieškinio patenkinimo sąlyga yra asmens kaltumo nustatymas priimant teismo nuosprendį. Nenustačius asmens kaltumo dėl nusikalstamos veikos padarymo, net ir neturint jokių abejonių dėl visų civilinės atsakomybės taikymo sąlygų buvimo, civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje negali būti tenkinamas (BPK 115 straipsnis). Būtina teismo nuosprendžio privalomumo ir perdavimo vykdyti sąlyga – jo įsiteisėjimas (BPK 346 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad baudžiamojo proceso metu negali būti nustatyta nuteistojo ar už jo padarytą žalą atsakingo asmens pareiga atlyginti padarytą žalą nuo momento, kai dar nebuvo įrodytas šių žalą padariusio asmens kaltumas ir neįsiteisėjo jo kaltumą patvirtinantis teismo nuosprendis. Tokios pareigos nustatymas ir procesinių palūkanų priteisimas nuo tokio momento nesiderina su kalto asmens atsakomybės ir nekaltumo prezumpcijos principais, taip pat su įrodinėjimo standartais baudžiamajame procese.¹³⁵ Taigi, nors pagal civilinės teisės normas procesinės palūkanos yra laikomos kompensacine priemone, skirta kreditoriaus nuostoliams padengti ir skolininko elgesiui drausminti nuo bylos iškėlimo momento, baudžiamajame procese ši taisyklė negali būti taikoma automatiškai. Tai lemia esminiai civilinio ir baudžiamojo procesų skirtumai, visų pirma – įrodinėjimo naštos paskirstymas ir kaltės nustatymo momentas. Civiliniame procese skolininko kaltė preziumuojama (CK 6.248 straipsnis), todėl procesinės palūkanos gali būti skaičiuojamos jau nuo bylos iškėlimo momento. Tuo tarpu baudžiamajame procese galioja nekaltumo prezumpcija ir in dubio pro reo principas, pagal kuriuos asmens kaltė turi būti įrodyta tik įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, o įrodinėjimo našta tenka kaltinimui. Dėl šios priežasties baudžiamajame procese nėra pagrindo laikyti asmenį atsakingu už prievolės neįvykdymą iki jo kaltumo nustatymo, todėl procesinių palūkanų skaičiavimas nuo bylos iškėlimo momento prieštarautų tiek nekaltumo prezumpcijai, tiek baudžiamojo proceso įrodinėjimo standartams. Tokiu būdu susiformuoja specifinis teisinis reguliavimas, kai civilinio pobūdžio reikalavimai baudžiamajame procese yra ribojami baudžiamojo proceso principų, o procesinių palūkanų skaičiavimo pradžia perkeliama į vėlesnį etapą – apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimą. Tokia teismų praktika rodo, kad civilinio ieškinio institutas baudžiamajame procese nėra visiškai savarankiškas – jis yra subordinuotas baudžiamojo

¹³⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-75-788/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 17 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d8b97fce-ca9e-495d-99c3-a33b643745f8>.

proceso principams. Nors tai užtikrina kaltinamojo teisių apsaugą, kartu riboja civilinio ieškovo interesus, nes sumažina kompensacijos apimtį dėl vėlesnės procesinių palūkanų skaičiavimo pradžios. Ši praktika patvirtina, kad civilinio ieškinio baudžiamajame procese sprendimo efektyvumas yra ribojamas baudžiamojo proceso garantijų, todėl civilinio ieškovo teisė į visišką žalos atlyginimą nėra absoliuti ir turi būti derinama su nekaltumo prezumpcija.

Kita vertus, tam tikrais atvejais, pvz., jei civilinio ieškinio dydis nelemia veikos kvalifikavimo – klausimas dėl jo dydžio gali būti sprendžiamas savarankiškai ar atskirai: BPK nustato, kad *„tenkindamas civilinį ieškinį, teismas gali nesilaikyti ieškinio ribų, jeigu ieškinio dydis neturi įtakos nusikalstamos veikos kvalifikavimui ir bausmės dydžiui“* (BPK 115 str 1 d.) arba ieškinio dydis gali būti nustatomas perdavus šį klausimą spręsti civilinio proceso tvarka (BPK 115 straipsnio 2 d.).

BPK 115 straipsnio 2d . nustato, kad *„<...>Išimtiniais atvejais, kai negalima civilinio ieškinio tiksliai apskaičiuoti neatidėjus baudžiamosios bylos nagrinėjimo ar negavus papildomos medžiagos, teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, gali pripažinti civiliniam ieškovui teisę į ieškinio patenkinimą, o klausimą dėl ieškinio dydžio perduoti nagrinėti civilinio proceso tvarka“*. Reikia pastebėti tai, jog teismui baudžiamajoje byloje pripažinus nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens teisę į civilinį ieškinį, perdavus jį nagrinėti civilinio proceso tvarka, nebenagrinėjamas civilinio ieškinio pagrįstumas, o nagrinėjama tik tai, koks žalos dydis turi būti nustatytas: *„Teisės į civilinį ieškinį pripažinimas ir ieškinio dydžio nagrinėjimo perdavimas civilinio proceso tvarka reiškia tai, kad teismas jau nesprendžia, ar yra ieškinio pagrindas. Jis negali ieškinio atmesti, turi teisę iš ieškovo pareikalauti reikalingos medžiagos ieškinio dydžiui pagrįsti.“*¹³⁶

Pagal CPK 182 straipsnį tokioje byloje nereikia įrodinėti tam tikrų aplinkybių, o būtent *„asmens nusikalstamų veikų padarinių, nustatytų įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu baudžiamajoje byloje, ar administracinio nusižengimo padarinių, nustatytų įsiteisėjusiu teismo nutarimu (prejudiciniai faktai)“*.

Taigi, esant tokiai situacijai, kai teismas pripažįsta civilinio ieškovo teisę į ieškinio patenkinimą, po bylos nagrinėjimo, teismas tęsia procesą pagal CPK nuostatas ir būtent tada sprendžiama dėl žalos dydžio, tačiau išlaikomas proceso tęstinumas, nes bylą toliau nagrinėja tas pats teismas. LAT yra pažymėjęs, kad tokiais atvejais *„nekvestionuojamas jau turimas sprendimas, kad*

¹³⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-224-942/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4523b022-7034-47c2-ab96-7344d0f77362>

civiliniam ieškovui turi būti atlyginta nusikalstama veika padaryta žala“¹³⁷, o civilinio proceso tvarka iš naujo nenustatinėjamos civilinės atsakomybės sąlygos – remiamasi baudžiamojoje byloje nustatytais duomenimis ir sprendžiamas tik žalos dydžio klausimas. Be to, „*apkaltinamuoju nuosprendžiu nustatytos deliktinės civilinės atsakomybės sąlygos <...> yra prejudiciniai faktai, kurie civilinėje byloje iš naujo neįrodinėjami*“¹³⁸, todėl teismas neturi teisės revizuoti įsiteisėjusio nuosprendžio. Dėl to civilinio proceso tvarka „*sprendžiama ne nauja civilinė byla, o tik baigiami sprendžiama*“¹³⁹, susiję su žalos dydžio nustatymu.

Kai kaltininkas yra nuteisiamas, tačiau nėra aiškus žalos dydis, šis klausimas perduodamas nagrinėti civilinio proceso tvarka, nors LAT pasisakė, kad: „*<...>nurodyta išimtimi pasinaudojama tada, kai civilinio ieškinio negalima tiksliai apskaičiuoti neatidėjus baudžiamosios bylos nagrinėjimo ar negavus papildomos medžiagos ir jeigu neišspręstas turtinės žalos dydis neturi įtakos kaltinamojo nusikalstamos veikos kvalifikavimui. Paprastai šie reikalavimai neturtinės žalos atlyginimui nekeliami, todėl ieškinys dėl neturtinės žalos turėtų būti išspręstas iš esmės.*“¹⁴⁰ Įvertinus tai, kad viena iš priežasčių, kodėl negalima apskaičiuoti civilinio ieškinio, gali būti kaltinamojo turtinės padėties nustatymo klausimas. Vis dėlto, teismai sprendžiant baudžiamąsias bylas būtent neturtinės žalos klausimą linkę išspręsti baudžiamojoje byloje, nes nuteistojo turtinė padėtis pagal teismų praktiką nelaikomas lemiamu veiksmu nustatant tokios žalos dydį.¹⁴¹

Civilinio ieškinio atmetimas. BPK 115 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad priimant išteisinamąjį nuosprendį, civilinis ieškinys atmetamas, neįrodžius kaltinamojo dalyvavimo darant nusikalstamą veiką arba palieka civilinį ieškinį nenagrinėtą, jei asmuo nepadarė „*nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių turinčios veikos.*“

Jei priėmus išteisinamąjį nuosprendį jis atmetamas, tuomet civilinis ieškovas nebetenka teisės pareikšti tą patį ieškinį civilinio proceso tvarka (BPK 112 straipsnio 4 d.), tačiau jeigu civilinis ieškinys teisme nebuvo pareikštas ir nagrinėjamas, tokiu atveju civiliniam ieškovui neužkertamas kelias pareikšti ieškinio civilinio proceso tvarka.

¹³⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-89-689/2021“, Liteko, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8a52ace2-9424-464d-ae7f-b0da87775608>.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-89-689/2021“, Liteko, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8a52ace2-9424-464d-ae7f-b0da87775608>

¹⁴¹ Ibid.

Civilinio ieškinio palikimas nenagrinėtu. Pagal CPK taisykles civilinėje byloje taip pat gali būti nagrinėjamas ieškinys, kuris baudžiamojoje byloje buvo paliktas nenagrinėtas¹⁴². BPK 115 straipsnis nustato, kad tokiu atveju, kai kaltinamasis yra išteisinamas nes nepadarė veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, ieškinys ne atmetamas, o paliekamas nenagrinėtas, taip paliekant galimybę jį reikšti civilinio proceso tvarka. Taigi, teismas, kaip numato BPK 115 straipsnio, priimdamas išteisinamąjį nuosprendį gali palikti civilinį ieškinį nenagrinėtu: *„Teismų praktikoje pripažįstama, kad tais atvejais, kai nustatoma, jog nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, ir baudžiamoji byla nutraukiama, baudžiamieji teisiniai santykiai tarp asmens ir valstybės nutrūksta, nes išnyksta asmens pareiga atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą. Kadangi civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje yra baudžiamųjų teisinių santykių dalis, šiems santykiams pasibaigus, civilinio ieškinio tenkinimas negalimas. Taigi, kai teismas nutraukia bylą, civilinis ieškinys paliekamas nenagrinėtas, o civilinis ieškovas turi teisę pareikšti ieškinį bei prašyti imtis ieškinio užtikrinimo priemonių civilinio proceso tvarka (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-409/2011, 2K-411/2013, 2K-73-677/2016).“*¹⁴³

Civilinio ieškinio sprendimas, kai byla nutraukiama – teisės spraga, kurią pildo teismai.

LAT yra pasisakęs, kad: *„BPK nereglamentuoja klausimo, koks sprendimas dėl civilinio ieškinio turi būti priimamas, kai baudžiamoji byla yra nutraukiama. Tai laikytina teisinio reguliavimo spraga, nes teismas, užbaigdamas procesą, negali „nutylėti“ civilinio ieškinio klausimo. Kasacinėje praktikoje, remiantis Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. nutarimu, yra nurodyta, kad, baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu nustatčius teisinio reguliavimo spragą, ją galima užpildyti taikant teisę (be kita ko, naudojant teisės analogiją, taikant bendruosius teisės principus, taip pat aukštesnės galios teisės aktus, pirmiausia Konstituciją (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-429/2007). Taigi ir civilinio ieškinio klausimas baudžiamosios bylos nutraukimo atveju turi būti sprendžiamas vadovaujantis Konstitucinio Teismo nurodytais kriterijais.“*¹⁴⁴

Teismų praktika rodo, kad kai byla nutraukiama dėl procesinių kliūčių, pvz., senaties – paprastai civilinis ieškinys paliekamas nenagrinėtas; o kai nutraukiama, atliedžiant nuo

¹⁴² „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr>.

¹⁴³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-648/2020“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b09fba26-56f5-4298-bbc6-57737bed331b>.

¹⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 2 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-130-1073/2021“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=79c535bf-2910-4fb7-9c50-03cb5a2582f8>

baudžiamosios atsakomybės ir kai nustatomos civilinės atskomybės sąlygos – tenkinamas (pvz., nutraukus byla dėl mažareikšmiškumo, nustatyto BK 37 straipsnyje)¹⁴⁵.

LAT yra nurodęs, kada civiliniai ieškiniai gali būti paliekami nenagrinėti mokestinėse bylose. LAT nurodo, kad mokestinė prievolė ir žala yra skirtingos teisinės kategorijos – mokesčių mokėjimas yra viešosios teisės pareiga valstybei, o ne žalos atlyginimas pagal civilinę atsakomybę, todėl neįvykdyta mokestinė prievolė gali būti laikoma žala tik išimtiniais atvejais, kai ji atsiranda dėl nusikalstamų veikų ir negali būti įvykdyta įprasta mokestine tvarka: „*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pažymėta, jog pareiga vykdyti mokestinę prievolę (pareiga mokėti mokesť) savo esme reiškia pareigą įvykdyti prievolę natūra, o ne žalos atlyginimo prievolę, todėl ji negali būti sutapatinama su civilinės atsakomybės prievole. Mokestinė prievolė ir civilinės atsakomybės prievolė skiriasi savo esme, jų tikslais, atsiradimo pagrindais, taikymo sąlygomis, ieškinio senaties terminais ir pan., tai atitinkamai gali nulemti ir prievolės dydį. Pavyzdžiui, skirtingai nei civilinės atsakomybės prievolė, mokestinė prievolė negalėtų būti mažinama atsižvelgiant į nukentėjusio asmens (t. y. šiuo atveju valstybės) kaltę ar į žalą padariusio asmens turtinę padėtį (CK 6.282 straipsnis) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-68-222/2018, 2K-7-86-303/2018).<....> Neįvykdyta mokestinė prievolė galėtų būti vertinama kaip žala civilinės atsakomybės požiūriu ir taikytinas civilinės atsakomybės institutas, jeigu būtų nustatyta, kad ją lėmė nusikalstami veiksmai ir dėl to nėra galimybės ją įvykdyti mokesčio įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais (kasacinės nutartys civilinėje byloje Nr. 3K-3-380-690/2018, baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-304-976/2016, 2K-7-68-222/2018, 2K-7-86-303/2018). Tokiais atvejais valstybei atstovaujanti institucija turi teisę dėl žalos atlyginimo baudžiamojoje byloje pareikšti civilinį ieškinį (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-139-628/2019, 2K-151-697/2020).“¹⁴⁶ Kitoje byloje LAT yra išaiškinęs, kokios sąlygos reikalingos, kad dėl nusikalstamos veikos nesumokėtų mokesčių žalos atlyginimo galėtų būti pareiškiamas civilinis ieškinys ir baudžiamajame procese: „*pirma, valstybės patirtų turtinių praradimų kompensavimas baudžiamajame procese būtų efektyvesnis ir operatyvesnis teisių gynimo būdas nei naujų mokesčių administravimo procedūrų pradėjimas, ypač tais atvejais, kai baudžiamajame procese renkami ir vertinami valstybės turtinius praradimus patvirtinantys įrodymai ir visa aktuali informacija apie mokesčių mokėtojo mokestinę nepriemoką lėmusius neteisėtus veiksmus sukoncentruota būtent baudžiamojoje byloje; antra, valstybės turtiniai praradimai kyla tiesiogiai iš nusikalstamos veikos ir**

¹⁴⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-1214/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=de5b791d-c448-4ff7-bf38-71bc106c63ea>.

¹⁴⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 23 d. nutartis Nr. 2K-7-37-648/2023“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cfb5be5-8292-471e-b337-9a9158c1e1b7>.

potencialiai gali būti reikšmingi veikos teisiniam kvalifikavimui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-86-303/2018, 2K-P-42-976/2025).“ Tačiau teismas be kita ko pabrėžė, kad pirmenybė įvykdyti mokestinę prievolę teikiama mokesčio įstatymo tvarka ir pagrindais ir tik jei tokios galimybės nėra, tuomet žalos atlyginimo klausimas sprendžiamas baudžiamojoje byloje: „Taigi, teikdamas baudžiamojoje byloje civilinį ieškinį, kuriuo prašoma atlyginti žalą, kilusią dėl neįvykdytos mokestinės prievolės, ieškovas turi pagrįsti, kad galimybės įvykdyti mokestinę prievolę mokesčio įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais nėra (pvz., kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-18-511/2026).“¹⁴⁷

Pagal BPK 114 straipsnį, numatyta civilinio ieškinio nagrinėjimo baudžiamojoje byloje išimtis, jei civilinis atsakovas – juridinis ar fizinis asmuo, kuriam iškelta bankroto ar restruktūrizavimo byla. Tokiu atveju civilinis ieškinys gali būti nagrinėjamas teisme, kuris nagrinėja bankroto ir restruktūrizavimo bylą – akivaizdu, kad toks ieškinys bus nagrinėjamas civilinio proceso tvarka, „<...> o visi su civiliniu ieškiniu susiję dokumentai prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi gali būti perduodami bankroto ar restruktūrizavimo bylą nagrinėjančiam teismui. Taigi, ši nuostata nėra imperatyvi ir šį klausimą paliekama spręsti teismui. <...>“. Vis dėlto, pagal LAT išaiškinimą, svarbu atskirti ar civiliniai ieškiniai baudžiamojoje byloje paduoti dar iki bankroto iškėlimo. Jei ieškiniai paduoti dar nepradėjus bankroto ar restruktūrizavimo, tuomet vadovaujantis bylų nagrinėjimo operatyvumo principu žalos atlyginimo klausimas turi būti sprendžiamas toje pačioje byloje. Apibendrinant, civilinio ieškinio pareiškimo, nagrinėjimo ir išsprendimo baudžiamojoje byloje procedūra patvirtina civilinio ieškinio instituto dualistinę prigimtį: materialinis reikalavimo pagrindas kyla iš civilinės teisės, tačiau pats reikalavimas nagrinėjamas baudžiamojo proceso tvarka, kartu taikant CPK normas tik tiek, kiek jos neprieštarauja BPK ir baudžiamojo proceso principams. Būtent ši baudžiamojo ir civilinio proceso normų sąveika lemia teisinį neapibrėžtumą, nes kai kurie klausimai nėra pakankamai aiškiai reglamentuoti BPK ir yra sprendžiami teismų. Tai matyti iš civilinio atsakovo tinkamo nustatymo, civilinio ieškinio tikslinimo, bylos nutraukimo atveju priimamo sprendimo dėl civilinio ieškinio, procesinių teisių perėmimo, bankroto bei mokestinės prievolės kaip žalos vertinimo klausimų. Kartu išryškėja ir civilinio ieškovo bei civilinio atsakovo procesinio statuso ribotumas: nors jiems suteikiamos teisės ginti savo interesus, jų procesinė padėtis negali būti visiškai tapatinama su civilinio proceso šalimis, nes jų teisės ribojamos baudžiamojo proceso paskirties, kaltinimo ribų ir nekaltumo prezumpcijos. Įrodinėjimo aspektu civilinis ieškinys baudžiamojoje byloje taip pat nėra tapatus klasikiniam civiliniam procesui: civilinis ieškovas turi

¹⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2026 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-75-976/2026“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1bcb95ff-8de4-44d5-8c93-bca09f89fd36>.

pagrįsti žalos faktą ir dydį, tačiau civilinio ieškinio pagrindas priklauso nuo baudžiamojoje byloje įrodinėjamų aplinkybių, kurių įrodinėjimo našta tenka kaltinimui, o abejonės aiškinamos kaltinamojo naudai. Teisinį neapibrėžtumą patvirtina ir procesinių palūkanų klausimas – civilinėje teisėje jos siejamos su skolininko atsakomybe nuo bylos iškėlimo momento, tačiau baudžiamajame procese jų skaičiavimo pradžia ribojama nekaltumo prezumpcija ir siejama su apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimu. Todėl galima teigti, kad civilinio ieškinio institutas baudžiamajame procese nėra visiškai savarankiškas ir iki galo nuosekliai reglamentuotas: viena vertus, jis sudaro nukentėjusiajam palankesnes sąlygas siekti žalos atlyginimo, kita vertus, jo veiksmingumas ribojamas baudžiamojo proceso garantijų ir teisinio reguliavimo spragų. Dėl šios priežasties būtinas aiškesnis šio instituto reglamentavimas ir nuoseklesnė jo taikymo praktika, siekiant užtikrinti tiek nukentėjusiojo teisę į veiksmingą žalos atlyginimą, tiek kaltinamojo ir civilinio atsakovo procesinių teisių apsaugą.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Civilinis ieškinys baudžiamajame procese yra viena iš esminių nukentėjusio asmens teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimo formų. Šis institutas sudaro galimybę viename procese spręsti tiek baudžiamosios atsakomybės, tiek turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo klausimus, taip užtikrinant proceso ekonomiškumą, operatyvumą ir nukentėjusiojo teisėtų interesų apsaugą. Vis dėlto, tyrimas parodė, kad šio instituto veiksmingumas priklauso ne vien nuo įtvirtintos įstatymuose galimybės pareikšti civilinį ieškinį, bet ir nuo to, ar baudžiamajame procese aiškiai reglamentuotos jo pareiškimo, įrodinėjimo, nagrinėjimo ir išsprendimo taisyklės.

2. Civilinio ieškinio baudžiamajame procese dualistinė prigimtis lemia, kad jo materialinis pagrindas kyla iš civilinės teisės, o procesinis įgyvendinimas vyksta baudžiamojo proceso tvarka. BPK 113 straipsnyje numatyta galimybė kartu taikyti CPK normas padeda užpildyti reguliavimo spragas, tačiau kartu sukuria praktinių neaiškumų, nes civilinio proceso taisyklės ne visada dera su baudžiamojo proceso principais, ypač nekaltumo prezumpcija, in dubio pro reo principu ir kaltinimo pareiga įrodyti kaltę. Todėl pasitvirtino ginamasis teiginys, kad dualistinė civilinio ieškinio prigimtis lemia teisinio reguliavimo spragas ir praktinius taikymo neapibrėžtumus.

3. Civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo procesinis statusas baudžiamajame procese nėra visiškai tapatus civilinio proceso šalių statusui. Civilinio ieškovo teisės yra ribojamos civilinio ieškinio pagrindu ir dalyku, kuris yra susijęs su nusikalstama veika, dėl kurios kilo žala, o civilinis atsakovas negali naudotis visomis civilinio proceso atsakovui būdingomis teisėmis, pavyzdžiui, ginčyti kaltinamojo kaltės baudžiamojo proceso prasme. Be to, civilinio atsakovo tinkamo nustatymo klausimas praktikoje kelia problemų, nes civilinis ieškovas pats pasirenka atsakovą, o teismas negali ankstyvoje stadijoje eliminuoti galimai netinkamo atsakovo, net jeigu jo civilinė atsakomybė kelia abejonių. Tai patvirtina, kad civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo procesinis statusas reikalauja aiškesnio reglamentavimo.

4. Įrodinėjimo naštos paskirstymas nagrinėjant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje yra mišraus pobūdžio. Viena vertus, civilinis ieškovas turi pagrįsti žalos faktą ir dydį, kita vertus, civilinio ieškinio pagrindas glaudžiai priklauso nuo baudžiamojoje byloje įrodinėjamų aplinkybių, kurių įrodinėjimo našta tenka kaltinimui. Dėl to civilinis ieškinys baudžiamajame procese nėra įrodinėjamas taip, kaip įprastame civiliniame procese, nes kaltinamojo kaltė negali būti preziumuojama, o nepašalintos abejonės aiškinamos kaltinamojo naudai. Tai pagrindžia, kad įrodinėjimo našta šiame institute turi būti vertinama per baudžiamojo proceso prizmę.

5. Civilinio ieškinio pareiškimo ir tikslinimo reguliavimas iš esmės yra palankus nukentėjusiajam, nes ieškinys gali būti pareiškiamas dar nenustačius visų nusikalstamos veikos

aplinkybių ar atsakingų asmenų, o jo pagrindas ir dalykas gali būti tikslinami. Tačiau praktikoje kyla problemų dėl ieškinio senaties termino pradžios nustatymo, ypač tais atvejais, kai nukentėjusysis apie žalą sužino anksčiau nei apie konkrečius už ją atsakingus asmenis. Todėl teismų praktikoje suformuotas apdairaus ir rūpestingo asmens kriterijus yra reikšmingas, tačiau įstatyminis reguliavimas šio klausimo baudžiamojo proceso kontekste aiškiai neišsprendžia.

6. Procesinių palūkanų klausimas parodo vieną ryškiausių civilinio ir baudžiamojo proceso principų susikirtimo atvejų. Civiliniame procese procesinės palūkanos siejamos su bylos iškėlimo momentu ir skolininko pareiga laiku įvykdyti prievolę, tačiau baudžiamajame procese jos negali būti skaičiuojamos nuo tokio momento, nes iki apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo asmens kaltumas nėra įrodytas. Todėl procesinių palūkanų skaičiavimas nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo momento atitinka nekaltumo prezumpciją, tačiau kartu riboja nukentėjusiojo galimybę gauti visišką kompensaciją už visą proceso trukmę. Tai patvirtina ginamąjį teiginį, kad skirtingas procesinių palūkanų reguliavimas gali kelti teisinį neapibrėžtumą.

7. Civilinio ieškinio išsprendimo būdų analizė leidžia teigti, kad BPK 115 straipsnis ne visais atvejais pakankamai aiškiai reglamentuoja teismo sprendimų dėl civilinio ieškinio priėmimą. Ypač problemiški atvejai, kai baudžiamoji byla nutraukiama, nes BPK tiesiogiai nereglamentuoja, koks sprendimas tokiu atveju turi būti priimamas dėl civilinio ieškinio. Dėl šios spragos teismai priversti remtis teisės analogija, bendraisiais teisės principais ir teismų praktika, o tai sudaro prielaidas nevienodam taikymui. Todėl darytina išvada, kad civilinio ieškinio palikimo nenagrinėtu, pagrindai turėtų būti aiškiai nustatyti baudžiamojo proceso įstatyme.

8. Tyrimas patvirtino, kad civilinio ieškinio institutas baudžiamajame procese nėra iki galo aiškiai reglamentuotas. Nors šis institutas yra reikšminga nukentėjusiojo teisių gynybos priemonė, jo taikymo efektyvumą riboja reguliavimo fragmentiškumas, CPK ir BPK normų derinimo problemos, nepakankamai aiškus civilinio atsakovo nustatymas, mišrus įrodinėjimo naštos modelis, procesinių palūkanų taikymo ypatumai ir spragos dėl civilinio ieškinio sprendimo baudžiamąją bylą nutraukus.

Pasiūlymai:

1. Siūlytina tikslinti BPK 113 straipsnį, aiškiai nurodant, kad CPK normos civiliniam ieškiniui baudžiamojoje byloje taikomos tik tiek, kiek jos neprieštarauja ne tik BPK normoms, bet ir esminiams baudžiamojo proceso principams – nekaltumo prezumpcijai, kaltinimo pareigai įrodyti kaltę, in dubio pro reo principui ir teisei į gynybą.

2. Siūlytina papildyti BPK nuostatas aiškesniu civilinio atsakovo tinkamumo patikros mechanizmu. Tai turėtų leisti teismui ar prokurorui ankstyvoje proceso stadijoje įvertinti, ar asmuo gali būti materialiai atsakingas už kaltinamojo veiksmais padarytą žalą, kartu nepažeidžiant civilinio ieškovo teisės pasirinkti atsakovą ir civilinio atsakovo teisių.

3. Siūlytina BPK 115 straipsnyje aiškiai reglamentuoti, koks sprendimas dėl civilinio ieškinio turi būti priimamas baudžiamąją bylą nutraukus.

4. Siūlytina BPK įtvirtinti aiškesnę procesinių palūkanų priteisimo taisyklę baudžiamojoje byloje, nurodant, kad tenkinant civilinį ieškinį ir esant civilinio ieškovo reikalavimui, procesinės palūkanos priteisiamos nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo momento arba nuo vėlesnio teismo nustatyto termino.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai ir tarptautiniai dokumentai

1. „2001 m. kovo 15 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose.“ *Official Journal of the European Communities* L 82 (2001). Žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=OJ:L:2001:082:TOC>.
2. „2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms.“ *EUR-Lex*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex:32004L0080>.
3. „2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR.“ *EUR-Lex*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 6 d. <http://data.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj>.
4. „Europos Tarybos 1983 m. lapkričio 24 d. konvencija dėl žalos atlyginimo smurtinių nusikaltimų aukoms“ (ETS Nr. 116). Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=116>.
5. „Europos Žmogaus Teisių Konvencija.“ Roma, 1950 m. lapkričio 4 d. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_LIT.
6. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.“ *e-Seimas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>.
7. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas.“ *TAR*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr>.
8. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.“ *e-Seimas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>.
9. „Lietuvos Respublikos Konstitucija.“ *Lietuvos Respublikos Seimas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>.
10. „Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo Nr. X-296 pakeitimo įstatymas.“ *e-Seimas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/67b3bf22199711e9bd28d9a28a9e9ad9/asr>.
11. „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.“ *Europos Žmogaus Teisių Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_lit.

Monografijos, vadovėliai ir disertacijos

12. Ažubalytė, Rima, Raimundas Jurka, Mindaugas Šimonis ir Jolanta Zajančauskienė. *Baudžiamojo proceso teisė: metodinė priemonė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.

13. Ažubalytė, Rima, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė. *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga*. Vilnius: Registrų centras, 2016.
14. Ažubalytė, Rima, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
15. Goda, Gintaras, Mindaugas Kazlauskas ir Pranas Kuconis. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
16. Goda, Gintaras ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
17. Juzukonis, Saulius. „Nukentėjusiojo teisių apsauga baudžiamajame procese.“ Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2002.
18. Matuizienė, Eglė. „Privataus kaltinimo bylų procesas kaip dispozityvumo realizavimo forma.“ Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014. http://vddb.laba.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.022014D_20141107_105422-88896.
19. Mikelėnas, Valentinas, Egidijus Laužikas ir Vytautas Nekrošius. *Civilinio proceso teisė. Vadovėlis. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
20. Mikelėnas, Valentinas, Vytautas Nekrošius, Egidija Tamošiūnienė, Vigita Vėbraitė, Artūras Driukas, Rimantas Simaitis, Egidijus Laužikas, Aurimas Brazdeikis ir Sigitas Barakauskas. *Civilinio proceso teisė. Bendroji dalis. I knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2020.
21. Volodko, Renata. *Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje*. Vilnius: Registrų centras, 2010.

Moksliniai straipsniai

22. Ažubalytė, Rima. „Nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens teisė kreiptis į teismą kaip teisminės gynybos realizavimo baudžiamajame procese prielaida.“ *Jurisprudencija* 4, nr. 122 (2010): 225–236.
23. Bikelis, Skirmantas. „Neturtinės žalos atlyginimas baudžiamosiose bylose dėl gyvybės atėmimo ir sunkaus sveikatos sutrikdymo.“ *Teisės problemos* 74, nr. 4 (2011): 5–51.
24. Cirtautienė, Solveiga. „Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas.“ *Jurisprudencija* 71, nr. 63 (2005): 5–15.
25. Drakšas, Romualdas. „Neturtinės žalos atlyginimo dėl neteisėto gyvybės atėmimo aspektai.“ *Jurisprudencija* 24, nr. 2 (2017): 311–338.
26. Juzukonis, Saulius. „Civilinis ieškinys baudžiamajame procese: nukentėjusiojo ir civilinio ieškovo santykis.“ *Jurisprudencija* 24, nr. 16 (2002): 133–146.

27. Kavaliauskienė, Gitana. „Teisės į teisminę gynybą samprata ir reikšmė civilinio proceso teisėje.“ Iš *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai*, 78–108. <https://files.core.ac.uk/download/382466077.pdf>.

28. Matuizienė, Eglė. „Nukentėjusiojo interesai baudžiamajame procese.“ *Socialinių mokslų studijos* 4, nr. 3 (2012): 1177–1198.

29. Rudzinskas, Antanas. „Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinio ir baudžiamojo proceso teisėje.“ *Jurisprudencija* 21, nr. 13 (2001).

30. Vėbraitė, Vigita. „Ieškinio samprata ir rūšys civiliniame procese.“ *Teisė* 60 (2006): 163–170.

31. Vėlyvis, Stasys, ir Gitana Abromavičienė. „Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos.“ *Jurisprudencija* 80, nr. 2 (2006): 123–133.

Teismų praktika

32. *Golder v. United Kingdom*, no. 4451/70, Europos Žmogaus Teisių Teismas, 1975 m. vasario 21 d. <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57496>.

33. *Perez v. France* [GC], application no. 47287/99, ECLI:CE:ECHR:2004:0212JUD004728799, 2004 m. vasario 12 d.

34. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas Nr. 7/97.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta398/content>.

35. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content>.

36. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. 30/98-13/99.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta343/content>.

37. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>.

38. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193>.

39. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Nr. 23/04“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta217/content>.

40. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas Nr. 33/06.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta515/content>.

41. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas Nr. 36/2006-8/2009-49/2009.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta164/content>.

42. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. 04/08-11/08.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta175/content>.

43. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. sausio 25 d. nutarimas Nr. 50/2009.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta74/content>.

44. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 7 d. nutarimas Nr. 2/2012-12/2012-9/2013.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta94/content>.

45. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. balandžio 6 d. nutarimas Nr. 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta43/content>.

46. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. KT30-N19/2015.“ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 5 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1527/content>.

47. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-16/2004“.

48. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 3 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-252/2007.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7ba46058-250d-493f-9ac4-61bdeac66fb7>.

49. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K-809/2007.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b0d8e012-8290-4260-87ee-3128b45d04d7>.

50. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114/2008.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21

d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5accbbd8-6d43-4ed2-ab71-5f4545f15a42>.

51. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 3 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga.“ *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo*. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 6 d. <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/audziamuju-byly-apzvalgos/68>.

52. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337/2008.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2c0d5453-7b66-43ff-89ad-a06517ebd41c>.

53. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 3K-7-144/2014.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=66b3795d-9e8d-422c-881d-7262b46587b9>.

54. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-49-788/2016.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5700358D-0DB8-4AEA-8919-0C5CBF3E1121>

55. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225-895/2016.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8fb8e5a6-b88e-4a23-838a-0c6337c48025>.

56. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-124-648/2016“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9ce668b3-1b8b-4163-947d-16585e2bf824>.

57. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-304-976/2016.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8d52109d-b574-4f7a-bb34-85e769bc657e>.

58. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-117-719/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=914def58-aed6-469e-b077-74703bf42dd9>.

59. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-66-648/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=17265fa8-1b21-4358-84b7-b90ab8c620d0>.

60. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-146-895/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d1cc58dd-1a8a-43c7-9c1c-e61df10813ee>.

61. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201-1073/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=e0fc27a3-668c-422c-8873-4394902a2046>.

62. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-942/2018.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4523b022-7034-47c2-ab96-7344d0f77362>.

63. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 13 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-331-976/2018“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cca91c73-968e-495b-8a98-c7e4aaeedf9e>.

64. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 21 d. kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-469/2019“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a0ed49da-e366-4b10-8195-26954f7d9833>.

65. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-50-1073/2019.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ee6ad554-1a88-4bf0-8148-6f4c313834f9>.

66. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-75-788/2019.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 17 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d8b97fce-ca9e-495d-99c3-a33b643745f8>.

67. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-76-788/2020.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21

d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1777fb97-eb39-4b2b-96b3-a2e7a16a35e9>.

68. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d8b97fce-ca9e-495d-99c3-a33b643745f8>.

69. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-648/2020.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b09fba26-56f5-4298-bbc6-57737bed331b>.

70. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-181-628/2020.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cb0b3772-28aa-406e-9ba5-37bf31107c58>.

71. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-8-222/2020“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1fd6474f-42bf-4702-963e-987e743b0edb>.

72. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-89-689/2021.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8a52ace2-9424-464d-ae7f-b0da87775608>.

73. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 28 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-158-303/2021“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=57a17166-9ae4-4d40-a095-53e05c808216>.

74. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-202-303/2020.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=51a19e16-5023-401e-8d64-1e03272d8907>.

75. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 2 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-130-1073/2021.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=79c535bf-2910-4fb7-9c50-03cb5a2582f8>.

76. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-654/2023“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d.,

<https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=eb2f94c6-77fe-4c1e-8056-8dceaea01dad>.

77. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo mišrios Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 23 d. nutartis Nr. 2K-7-37-648/2023.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cfb5be5-8292-471e-b337-9a9158c1e1b7>.

78. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-89-511/2023.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=35f806f7-fbb6-4481-a9e3-a442f7ac7a84>.

79. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-1120/2023.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=da731604-05e2-4361-964a-9072af5125af>.

80. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 19 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-40-648/2024“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=de138208-a99e-4f79-858c-b26971611c7f>.

81. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-248-1214/2024“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=58915022-bff3-4c91-9944-02e803a18605>.

82. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-1214/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=de5b791d-c448-4ff7-bf38-71bc106c63ea>.

83. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102-511/2024.“ *Liteko*. Žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d. <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0850ac6e-38ab-4753-ab5d-e700bb89b051>.

84. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. balandžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-80-697/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=38b7bb64-e436-43bb-92ad-5b5558307083>.

85. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-91-943/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fc19d88c-41dd-4dc7-8672-ff109105c78c>.

86. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. lapkričio 19 d. kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-150-976/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ca231cce-9439-41ce-a4a8-ef3d9e39dfef>.

87. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-164-719/2025“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7e4ea968-c23a-4e7f-b987-c26fe48f500c>.

88. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2026 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-75-976/2026“, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. gegužės 21 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1bcb95ff-8de4-44d5-8c93-bca09f89fd36>.

89. „Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-772/2007.“

90. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga“, AB-48-1.

CIVILINIS IEŠKINYS BAUDŽIAMOJOJE BYLOJE: PROCEDŪRINIAI ASPEKTAI

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas civilinio ieškinio institutas baudžiamajame procese, nagrinėjant teisę į žalos atlyginimą, žalos rūšis, civilinio ieškinio dalyvių teisinį statusą baudžiamajoje byloje, civilinio ieškinio pareiškimo, įrodinėjimo, garinėjimo ir išsprendimo procedūrinius aspektus.

Magistro darbo tikslas - išsamiai ištirti civilinio ieškinio pareiškimo, įrodinėjimo ir išsprendimo baudžiamajame procese reguliavimo ir teisės taikymo problemas, ir pasiūlyti galimus teisinio reguliavimo bei taikymo praktikos tobulinimo būdus. Darbo tikslui pasiekti išsikelti uždaviniai: Išanalizuoti civilinio ieškinio, kaip žalos atlyginimo būdo, paskirtį baudžiamajame procese; Ištirti civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo procesinį statusą bei jų teisių ir pareigų įgyvendinimą baudžiamajame procese; Nustatyti, kaip paskirstoma įrodinėjimo našta ir taikomi įrodinėjimo standartai nagrinėjant civilinį ieškinį baudžiamajame procese; Įvertinti procesinių palūkanų priteisimo praktiką; Įvertinti civilinio ieškinio išsprendimo būdus baudžiamajame procese. Rezultatai: Civilinis ieškinys baudžiamajame procese yra svarbi nukentėjusiojo teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimo priemonė, leidžianti viename procese spręsti tiek baudžiamosios atsakomybės, tiek žalos atlyginimo klausimus. Tačiau tyrimas parodė, kad šio instituto taikymas nėra pakankamai aiškiai ir nuosekliai reglamentuotas. Civilinio ieškinio dualistinė prigimtis, kai taikomos tiek baudžiamajo, tiek civilinio proceso normos, praktikoje sukelia teisės taikymo problemų ir teisinio neapibrėžtumo. Dėl BPK ir CPK normų sąveikos ne visada užtikrinamas vienodas procesinių klausimų sprendimas. Nustatyta, kad civilinio ieškovo ir civilinio atsakovo procesinis statusas bei įrodinėjimo naštos paskirstymas baudžiamajame procese nėra pakankamai aiškūs, todėl teismų praktikoje kyla skirtingas šių klausimų aiškinimas. Tyrimas taip pat atskleidė problemas, susijusias su procesinių palūkanų priteisimu, ieškinio senaties termino taikymu bei civilinio ieškinio išsprendimu nutraukus baudžiamąją bylą.

Magistro darbą sudaro įvadas, santrumpų sąrašas, du dėstomosios dalies skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių kalba ir santrauka anglų kalba.

Darbe taikyti tokie metodai: sisteminė analizė, teismų praktikos analizė.

CIVIL CLAIM IN A CRIMINAL CASE: PROCEDURAL ASPECTS

SUMMARY

The master's thesis analyzes the institute of civil claim in criminal proceedings, examining the right to compensation for damage, types of damage, the legal status of civil claim participants in a criminal case, procedural aspects of filing, proving, evaporating and resolving a civil claim.

The purpose of the master's thesis is to thoroughly investigate the problems of regulation and application of law in filing, proving and resolving a civil claim in criminal proceedings, and to propose possible ways to improve the practice of legal regulation and application. The following tasks were set to achieve the purpose of the work: To analyze the purpose of a civil claim as a method of compensation for damage in criminal proceedings; To examine the procedural status of the civil plaintiff and civil defendant and the implementation of their rights and obligations in criminal proceedings; To determine how the burden of proof is distributed and the standards of proof applied when examining a civil claim in criminal proceedings; To evaluate the practice of awarding procedural interest; To evaluate the methods of resolving a civil claim in criminal proceedings.

Results: A civil claim in criminal proceedings is an important means of implementing the victim's right to compensation for damage, allowing to resolve both criminal liability and compensation for damage issues in one proceeding. However, the study showed that the application of this institute is not regulated clearly and consistently enough. The dual nature of a civil claim, when both criminal and civil procedure norms are applied, in practice causes problems in the application of law and legal uncertainty. Due to the interaction of the norms of the CPK and the CPK, a uniform solution to procedural issues is not always ensured. It was established that the procedural status of the civil plaintiff and the civil defendant and the distribution of the burden of proof in criminal proceedings are not sufficiently clear, therefore, different interpretations of these issues arise in judicial practice. The study also revealed problems related to the award of procedural interest, the application of the statute of limitations for claims, and the resolution of a civil claim after the termination of the criminal case.

The master's thesis consists of an introduction, a list of abbreviations, two chapters of the teaching part, conclusions, a list of used literature, a summary in Lithuanian and a summary in English. The following methods were applied in the work: systematic analysis, analysis of case law.